

Kurskod: SKOK01
Termin: Vårterminen 2015
Handledare: Veselinka Möllerström
Examinator: Marja Åkerström

Konst, komposter och gemenskap

När hållbarheten slog rot i Hökarängen

CORNELIA BÖTTIGER & JULIA KARLSSON

Lunds universitet
Institutionen för strategisk kommunikation
Examensarbete för kandidatexamen

Abstract

Art, composts and community - When sustainability rooted in Hökarängen

This study intends to increase the understanding of how the term sustainability takes form in the project Hållbara Hökarängen initiated by Stockholmshem. The project concerns the Stockholm suburb Hökarängen and its development towards social, ecologic and economic sustainability. The study is performed with a transmitter perspective and the analysis is guided by Foucault's method for discourse analysis. The discourse analysis helps to identify steering techniques that constitute a base for the projects implementation. The steering techniques can resemble PR-techniques or communication strategies. The empirics is composed by interviews and written material that in accordance with the discourse analysis are altogether equalized and treated as text. Thru a qualitative schematisation we have identified how Hållbara Hökarängen legitimize their problematization and which norms, values and ideals the project highlights as desirable. The qualitative schematisation has also directed our theoretical choices. The analysis enhances three main themes, and multiple elements within them, that together compose a sustainability discourse. The results reveal that the project is communicating a sustainable lifestyle, which contains specific presumptions, activities and people. Furthermore the study underlines the importance of scrutinizing discourse steering techniques as they create fields of action that both exclude and include people and their deeds. As there is a lack of a critical perspective within strategic communication studies, our study illuminate the influence that powerful institutions have in today's society and therefor also how they affect people's thoughts and actions.

Keywords: Sustainability, environment, urban development, urban profiling, discourse, power, steering techniques

Number of characters including spaces: 106 914

Sammanfattning

Konst, komposter och gemenskap - När hållbarheten slog rot i Hökarängen

Den här studien syftar till att undersöka hur begreppet hållbarhet konstrueras i Stockholmsdelsprojektet Hållbara Hökarängen. Projektet handlar om Stockholmsförorten Hökarängens utveckling mot en mer socialt, ekologiskt och ekonomiskt hållbar stadsdel. Studien utgår från ett sändarperspektiv och analysen guidas av Foucaults diskursanalytiska perspektiv där vi identifierar de styrtekniker som ligger till grund för projektets genomförande. Styrteknikerna kan liknas vid PR-tekniker eller kommunikativa grepp. Empirin utgörs av intervjuer och skriftliga utsagor som i enlighet med diskursanalytisk princip tillsammans likställs vid den vidare benämningen text. Genom en kvalitativ tematisering har vi identifierat hur Hållbara Hökarängen legitimerar sin problemformulering samt vilka normer, ideal och värden projektet lyfter som eftersträvansvärda. Tematiseringen har även legat till grund för valet av lämpliga teorier som i analysen för en dialog med empirin. Analysen lyfter tre huvudteman och deras komponenter som tillsammans konstruerar en diskurs om hållbarhet i Hållbara Hökarängen. Resultaten visar att projektet kommunicerar en hållbar livsstil som innefattar särskilda förutsättningar, aktiviteter och människor. Vidare visar studien på relevansen av att problematisera diskursiva styrtekniker då de skapar handlingsfält för individen som i sin tur fungerar både inneslutande och uteslutande. Då ett kritiskt maktperspektiv sällan appliceras på studier inom strategisk kommunikation synliggör analys och resultat det inflytande som makthavande institutioner har i samhället och därigenom hur de påverkar människors tankar och handlingar.

Nyckelord: Hållbarhet, miljö, stadsutveckling, stadsprofilering, diskurs, makt, styrtekniker

Antal tecken inklusive blanksteg: 106 914

Ett stort tack riktas till institutionen för strategisk kommunikation vid Lunds universitet och vår handledare Veselinka Möllerström.

Vi vill understryka att arbetet kring detta examensarbete till lika stora delar utförts av båda författarna.

Innehåll

Inledning och problemformulering	1
Syfte och frågeställningar	4
Fallet: Hållbara Hökarängen	4
Tidigare forskning	6
Städer och profilering	6
Hållbarhet i städer	7
Tillvägagångssätt	10
En kvalitativ fallstudie	10
Våra glasögon	10
Diskurs	11
Material och genomförande	11
Intervjuer	11
Texter	12
Genomförande	13
Avgränsningar	13
Metodologisk reflektion	14
Teori	16
Ett foucauldianskt perspektiv	16
Florida och den kreativa klassen	18
Beck och risksamhället	19
Eder och natur versus samhälle	20
Bauman och konstruktionen av den efterfrågade individen	21
Analys	23
Del 1. Hur legitimeras hållbarhetsdiskursen?	23
Hallå världen, vi har ett problem! - Hot och risker som styrningsteknik	23
Problemens budbärare - Om experter och expertsystem	25
Mamma hjälp, jag är smutsig!	26

Konsument framför allt - inte längre så ballt	29
Del 2. Gemenskap	30
Hönshus och hållbarhetsfestivaler - vägen till hållbarhet	31
Gemenskap + hållbarhet = sant	32
Du är vad du äter	33
Del 3. Den hållbara i Hökarängen	36
Är du hållbar lille vän?	36
Den kreativa klassen flyttar in	40
Knack knack, vem där? Homo Ecologus	43
Slutsats och diskussion	45
Förslag till vidare forskning	47
Referenser	48
Bilagor	53

Inledning och problemformulering

7 miljarder människor, ett jordklot och nya utmaningar. Enligt Världsnaturfonden WWFs senaste Living Planet Report kräver mänskligheten 50 procent mer resurser än vad jorden kan producera. Det betyder att vi lever som om vi hade ett och ett halvt jordklot istället för det enda vi faktiskt har (WWF, 2014). Det ständigt ökande hotet mot miljön och den allt mer utbredda sociala orättvisan i världen är en konsekvens av det moderna samhällets tillväxtorienterade utveckling. Samtidigt lever mer än halva jordens befolkning idag i städer och urbaniseringen visar ännu inte prov på stagnation (Sida, 2014). De nya utmaningarna ställer krav på den moderna stadens invånare och stadsplanerare. Krav om hållbarhet och omställning.

Begreppet *hållbar utveckling* lanserades för första gången 1987 i Bruntlandrapporten och har sedan dess fått omfattande spridning. Idag är de flesta eniga om att begreppet borde styra övergripande mål för samhällsutveckling såväl globalt som lokalt. Vad hållbar utveckling betyder råder det dock delad mening kring. Oenigheten rör främst hur social, ekologisk och ekonomisk hållbarhet bör balanseras. Vissa menar att naturen ska ligga till grund för vilken utveckling som anses hållbar, medan andra anser att de ekonomiska och sociala aspekterna är minst lika viktiga. Så pass viktiga att utveckling på områdena ska kunna ske på bekostnad av ekosystemets välmående. Hållbarhet är därför inget givet begrepp eller någon manual för hur man ska nå uppsatta mål utan beskriver snarare en långsiktig process där olika tolkningar möts (NE, u.å.).

Inom allt fler verksamheter formuleras mål och arbetsplaner för hållbarhet. Ett av de områden där stora resurser läggs på olika hållbarhetsinitiativ är stadsutveckling (Abdelsalam & Rihan, 2013; Även Rerat, 2012). Att satsa på hållbarhet i städer kan ge stort utslag då det utgör en grund för människors levnadsmönster. Samtidigt har städer och platser alltmer kommit att präglas av en konkurrenssituation sinsemellan. Olika kommunikativa strategier och profileringsmetoder används för att locka alltifrån företag och invånare till olika sport- eller kultureve-

nemang (Möllerström, 2011). De relativt nya begreppen stadsprofilering och symbolisk kommunikation kan också ses som betydelsefulla aspekter i tillväxtorienteringen då marknaden allt mer styrs av en slags symbolisk ekonomi (Zukin, 2005). Inom diskursen om citybranding sägs lösningen på många städers problem vara att utveckla ett varumärke. Oavsett om det stämmer eller inte så har det blivit en vedertagen insikt. Då många städer idag erbjuder liknande infrastruktur och service så handlar det om att positionera sig och skapa ett unikt koncept som kan locka nya invånare och företag (Möllerström, 2011). Koncepten är inte endast värderingsbaserade, de måste inkluderas i den kulturella infrastrukturen och i stadsutvecklingen, något som syftar till att skapa konkurrensfördelar gentemot andra platser (Kavaritz & Ashworth, 2005).

En särskilt intressant aktör när det kommer till såväl kommunikativa strategier som till hållbarhetsfrågor är de verksamheter som drivs genom allmänna skatteintäkter. I Sverige är den offentliga sektorn jämförelsevis stor och förbrukar därför en stor del av de allmänna skattemedlen. Det betyder att satsningar på hållbarhet som initieras på såväl nationell som kommunal nivå kan få stor genomslagskraft. Inom stadsutveckling utgör kommunala bostadsbolag ett exempel på institutioner som har stora möjligheter att påverka människors levnadsmönster. Maktbärande institutioner, likt organisationer som verkar i allmänhetens intresse, har ett ansvar då de i stor utsträckning skapar och påverkar den verklighet och de sanningsramar människor lever inom. Sådant inflytande kan kallas för diskursiv makt och kan likställas med *makten över tanken* (Lukes, 2005). En person som har haft stort inflytande över diskursteorin är filosofen och idéhistoriken Michel Foucault (Nilsson, 2008). Foucault (1971/1993) menar att diskurser i stor utsträckning påverkas och normaliseras av maktbärande institutioner genom olika diskursiva styrtekniker. Diskursiva styrtekniker kan bland annat identifieras som PR-tekniker, där PR handlar om att skapa enhet och konsensus hos människor kring de mål och visioner som ska implementeras (Möllerström, 2011). Det innebär att studier om diskursiva styrtekniker bidrar till fördjupade kunskaper inom forskningsfältet strategisk kommunikation.

Hållbarhetsdiskursen har under senare tid vunnit normativ mark på både global som lokal nivå. Klaus Eder (1999) menar att miljörörelsen tidigare setts som en motdiskurs i opposition. Idag har miljömedvetenheten inkorporerats som en viktig del i företags och organisationers varumärkesprofilering och kommunicat-

ion. Det motsatta, *ohållbarhet*, är i princip otänkbart. Därmed kan vi konstatera att diskursen om miljö gått från motdiskurs till förhärskande diskurs. Allt fler företag inser att det krävs en medvetenhet för att ligga i framkant på marknaden. Det räcker inte längre att endast erbjuda varor och tjänster, de måste även vara hållbara (Grankvist, 2012). En av de organisationer som anammat begreppet och arbetar under parollen hållbarhet är det kommunala bostadsbolaget Stockholmshem som utvecklat projektet Hållbara Hökarängen. Det är ett utvecklingsprojekt som i grunden handlat om centrumutveckling i Stockholmsförorten Hökarängen men som efter hand även kommit att fokusera på hållbarhet och hur Hökarängen skulle kunna utvecklas till en mer socialt, ekologiskt och ekonomiskt hållbar stadsdel. Medarbetare i projektet säger själva att initiativet inte handlar om profilering och attraktivitet, utan snarare om att lyfta kompetenser och kvaliteter som fanns i området från början (Intervju: Medarbetare, Hållbara Hökarängen, 2015). Trots det verbala avståndstagandet från varumärkesbegrepp som profilering och attraktivitet så anser vi att de förändringarna som genomförts i Hökarängen kan rymmas under begreppet stadsprofilering. Samtidigt väcker Hållbara Hökarängens avståndstagande i sammanhanget tankar kring vad hållbarhet egentligen innebär i dagens samhälle. En vanlig föreställning är att det krävs ett avsteg från faktorer kopplade till dagens varumärkeslogik, såsom konsumtion och tillväxt, för att uppnå hållbarhet (WWF, 2014). Samtidigt kan städer profilera sig genom hållbarhetsbegreppet för att skapa ett varumärke och öka sin tillväxt och attraktivitet. Därför är vi intresserade av att undersöka hur man konstruerar begreppet hållbarhet i projektet Hållbara Hökarängen. Vidare vill vi undersöka vilka föreställningar om individen och världen som kommuniceras samt vilka levnadsmönster som normaliseras respektive avvisas i kommunikationsprocessen. Det sistnämnda är viktigt att lyfta då hegemoniska diskurser begränsar människors tal och rörelsemönster (Bergström & Boréus, 2012). Samtidigt är det också viktigt att problematisera då ett kritiskt maktperspektiv sällan appliceras på studier inom strategisk kommunikation (Möllerström, 2011). I ett demokratiskt samhälle är öppenhet och transparens viktiga grundpelare (Åkerström, 2010), därför är vårt bidrag av betydelse för att öka kunskapen om hur normer i samhället formas och befästs.

Syfte och frågeställningar

Vi vill genom en diskursanalytisk studie belysa hur begreppet hållbarhet konstrueras i projektet Hållbara Hökarängen. Det är relevant att undersöka då maktbärande institutioner påverkar vad som anses sant, riktigt och eftersträvansvärt i ett samhälle. Studien syftar till att utvinna fördjupade kunskaper om de diskursiva styrteknikerna som präglar projektet Hållbara Hökarängen och därigenom bidra till att fördjupa forskningens förståelse för hur diskurser befästs och nya sanningar etableras. Denna strävan mynnar ut i följande frågeställningar som är av deskriptiv såväl som fördjupande karaktär:

- *Vilka ideal och värden eftersträvas i Hållbara Hökarängen och hur konstruerar projektet bilder av individen och samhället?*
- *På vilket sätt bidrar Hållbara Hökarängen till att forma en diskurs om hållbarhet?*

Fallet: Hållbara Hökarängen

Den elfte april är det kurs i permakultur i Hökarängen, veckan därpå anordnas pop up-café och second hand-försäljning av barnkläder och i mars är det studiecirklar i klimatsmart matlagning. Detta är exempel på aktiviteter som Hökarängsbor kan ägna sig åt under våren och de är alla en del av det kommunala bostadsbolaget Stockholmsshems utvecklingsprojekt Hållbara Hökarängen. Projektet initierades 2011 och går ut på att skapa ett socialt, ekologiskt och ekonomiskt hållbart sätt att leva i Stockholmsförorten Hökarängen. De centrala teman projektet fokuserar på är *centrumutveckling* (satsningar på femtiotaldesign och serviceutbud med handel och restauranger), *konstnärlig verksamhet* (utveckla befintliga såväl som nya satsningar på konst) och *hållbarhetsinvesteringar* (exempelvis stambyten och nya avfallslösningar) men även en *fördjupad miljöatsning* (att tillsammans med boende eftersträva en resurseffektiv stadsdel). Inom Hållbara Hökarängen finns ett fokus på dialog där man vill involvera och aktivera de boende och verka i Hökarängen i hållbarhetsfrågor och skapa en levande stadsdel (Hållbara Hökarängen, u.å.).

Hökarängen är en till ytan stor och utspridd söderförort i Stockholm. Stadsdelen planlades och byggdes till största del under 1940-talet och brukar anses som

en av de mer arkitektoniskt intressanta Stockholmsförorterna. Det var framför allt allmännyttan som byggde Hökarängen för att tillgodose den dåvarande bostadsbristen. Från 1946 till 1948 steg antalet invånare från 46 till över 5000. Hökarängen är dessutom särskiljande på så vis att det var det första moderna centrumområdet som byggdes med bilfri gågata. Under 1980-talet påbörjades programupprustningar för att ge det något nedgångna Hökarängen ett ansiktslyft. En åldrad befolkning och nya köpvanor krävde en strukturuomvandling (Schönning, 2000). Hökarängen har under en tid varit socialt belastat och i folkmun bland annat gått under epitet Krökarängen (medarbetare, Hållbara Hökarängen, 2015). Under senare år har Hökarängen även gjort sig känt för ett rikt konst- och kulturliv (Stockholmshem, u.å.).

Tidigare forskning

I följande avsnitt ger vi en övergripande genomgång av tidigare forskning och teorier på områden som relaterar till vår forskningsfråga. De huvudsakliga områden vi kommer presentera exempel från är stadsutveckling och profilering, samt hur hållbarhet kommit att spela en viktigare roll i stadsutveckling.

Städer och profilering

Staden har i princip alltid setts som en skådeplats för samhällsförändring och som en plats för experiment och normskapande aktiviteter (Czarniawska, 2007). Kavartziz och Ashworth (2006) menar att städer alltid försökt differentiera sig på olika sätt enligt idéer om platsmarknadsföring. Enligt författarna finns det problem med platsmarknadsföringen som yttrar sig genom att den har för stora likheter med traditionell produktmarknadsföring och därför inte rakt av kan överföras för att differentiera och marknadsföra platser. En överföring som inte går att göra på grund av att platser inte är produkter som saluförs av företag mot konsumenter. Författarna menar istället att staden bör betraktas mer som ett helt varumärke och därför strategiskt inkorporera mer helhetsbetonande metoder för varumärkesbyggande (Kavartziz & Ashworth, 2006).

En viktig aspekt av stadsutveckling kan enligt Möllerström (2011) vara kommunikation, som syftar till att skapa öppenhet och dialog mellan medborgare och myndigheter. Något som också är betydelsefullt i det demokratiska samhället. Möllerström (2011) menar att stadsprofilering och symbolisk kommunikation spelar en viktig roll i tillväxtorienteringen. Allt fler städer strävar efter att skapa ett eget varumärke. Ett sätt att göra det på kan enligt Evans (2003) vara så kallad hard-branding, vilket innebär att man upprättar häpnadsväckande byggnader i syfte att skapa konkurrensfördelar. Zukin (2005) menar att sammanblandningen av kultur och konsumtion blivit en viktig drivkraft i tillväxtekonomin och gett upphov till symbolisk ekonomi.

Även Andersen och Van Kempen (2003) menar att ett av stadsplanerarnas uppdrag är att öka produktivitet och attraktivitet men att det uppdraget idag tillspeksats av att de på samma gång måste balansera sociala skillnader som finns inom städerna. Författarna ser en trend mot att städer allt mer arbetar med stadsutveckling på områdesbasis samt att fokus ofta läggs på marginaliserade områden i staden med syftet att skapa ett bättre socialt kapital på dessa platser. Projekten fokuserar ofta på empowerment och i och med ett ökat fokus på social balans kan de sägas ha frångått en tidigare funktionalistisk inriktning fokuserad kring stadsbygandets fysiska struktur. Nya initiativ inom stadsutveckling tenderar istället fokusera på nätverksprojekt där olika aktörer tillsammans ska driva en slags integrerad politik för utveckling. Utvecklingen har enligt Andersen och Van Kempen (2003) på många sätt varit positiv och effektiv men de menar att metoden för med sig viss problematik. De menar att det finns en risk att de problem som ska hanteras i områden där satsningar görs flyttas vidare till områden som för stunden befinner sig i förändringens skugga. På så sätt blir utvecklingen närmast ett slags prestigeprojekt från stadens sida (Andersen & Van Kempen, 2003).

Hållbarhet i städer

Wallbaum, Krank & Teloh (2011) menar att hållbar utveckling i städer kan definieras som det urbana områdets förmåga att nå den nivå av livskvalitet som samhället behöver utan att negativt påverka framtida generationers behov. Till följd av en ökad medvetenhet om hållbar utveckling har människor insett vikten av att minimera risker som kommer med ett ohållbart urbant liv (Jenny, 2006). I flera länder har riktlinjer tagits fram för att hållbar stadsutveckling ska främjas (Bolund & Hunhammar, 1999). AlQahtany, Rezgui och Li (2013) menar att det uppkommit ett större intresse för hållbar stadsutveckling under senare tid. Detta har att göra med nya sociala, ekonomiska och urbana förändringar och utmaningar. Författarna menar även att de allt mer vanligt förekommande riktlinjer eller ramverk som exempelvis Bolund och Hunhammar (1999) pekar på behöver tydliggöras och förankras i en mer vetenskaplig grund för att framtida hållbar stadsutveckling ska nå riktig effekt (AlQahtany, Rezgui & Li, 2013).

I fråga om vad hållbarhet har för roll i en stad råder delade meningar. Gustavsson och Elander (2014) menar att hållbarhet bland annat blivit en vanlig egenskap

städer kan ta till för att profilera sig. Andra vanliga exempel är betoningar på kultur, globalisering eller ett bra företagsklimat. Gustavsson och Elander (2014) har undersökt hur väl tre svenska samhällen lyckas med att skapa en grön och miljövänlig identitet. De slår fast att en stad, för att lyckas inkorporera dessa gröna värden i sitt varumärke på ett trovärdigt sätt, måste arbeta långsiktigt och förankra idén i den lokala identiteten som dessutom måste komma ur politisk konsensus. Mueller och Dooling (2011) menar att behovet av att utveckla hållbara städer har kommit ur de konsekvenser som människans bosättningsmönster och beteenden visat sig ha på miljön. De menar att de nuvarande tendenserna inom stadsutveckling producerar och befäster svagheter som kollektivt underminerar hållbarheten i olika städer. Detta genom att målen för hållbar utveckling idag ytterst drivs av mål för ekonomisk utveckling. Mueller och Dooling (2011) argumenterar för ett alternativt förhållningssätt när det kommer till att utveckla stadsdelar med hållbara mönster. Förhållningssättet uttrycker sig i form av att utveckling måste vara förankrad i utvärdering av invånarna och stadsdelens specifika förhållanden men även att ekologisk och social hållbarhet inte går att särskilja utan alltid ska beaktas som en helhet integrerade i varandra (Mueller & Dooling, 2011). Om stadsutvecklingen brister i sin hänsyn till stadsdelens invånare samt stadens styrkor och svagheter innan utvecklingsprogram genomförs kan det få katastrofala följder för redan utsatta invånare (Mueller & Dooling, 2011). Även en utredning av UN-habitat (2009) lyfter att framtidens stadsutveckling måste skapa balans mellan social och ekologisk hållbarhet. De faktorer som enligt dem sägs prägla 2000-talets städer är klimatförändringar och miljömässiga förändringar, sociala aspekter och ojämlikheter av urbana miljöer samt ekonomiska utmaningar (UN-habitat, 2009).

Dan Eugen Ratiu (2013) utforskar möjligheter att inom stadsutveckling kombinera aspekterna kreativitet och hållbarhet samt vilken roll konsten skulle kunna spela i sammanhanget. Hans slutsatser visar på att den kreativa staden inte bara reproducerar den dominerande marknadsordningen, utan även kan relatera till gemensamma identiteter, social tillhörighet och en djupare samhörighet med platsen ifråga, vilket i sin tur ligger till grund för att vi ska verkställa kraven om hållbarhet. Eugen Ratiu (2013) menar samtidigt att hållbarhetskonceptet står för en mer kritisk diskurs inom stadsutveckling. En hållbar kreativ stad ska handla om att skapa livskraftiga platser snarare än underhållning, vinst och bostadsutveckl-

ing. Däremot skulle artister och konstnärer kunna spela en viktig roll i den kreativa och hållbara utvecklingen eftersom de har möjlighet att ifrågasätta normer och skapa emotionella band till hållbarhetsbegreppet. Thomas Wanner (2015) som även han behandlar diskursen om hållbarhet är något mer kritisk än Ratiu (2013). Wanner (2015) menar att diskursen om den gröna tillväxten inordnas i den kapitalistiska hegemonin och skapar en grön ekonomi. Wanner (2015) talar om den neo-liberalistiska naturen där naturen privatiserats och görs till en del av marknadslogiken. Vidare hävdar Wanner (2015) att genom att göra kapitalismen grönare så får den starkare fäste och fokus tas bort från politiska och sociala problem, såsom ojämlikhet. På så sätt kan den hållbara utvecklingen fortsätta. Wanner (2015) kallar detta för en passiv revolution där den dominerande hållbara utvecklingen legitimeras på grund av de globala, miljömässiga och ekonomiska kriserna.

Generellt kan vi i den tidigare forskningen se en ökad betydelse av varumärkesprofilering inom stadsutveckling. Samtidigt har hållbarhet fått en allt mer framträdande roll i städers utveckling. I fråga om vad hållbarhet innebär i en stad råder dock delade meningar. En del menar att hållbarhet främst används i profileringssyfte, medan andra hävdar att hållbar stadsutveckling är en konsekvens av de effekter människans bosättningsmönster visat sig ha på miljön. I den tidigare forskningen ser vi en tendens mot en efterfrågan av ett mer holistiskt perspektiv i hållbarhetsdiskursen, där en balans mellan social och ekologisk hållbarhet särskilt betonas. Då vi i den tidigare forskningen saknar ett explicit fokus på hur hållbarhetsdiskursen befästs anser vi att vår studie ger ett relevant forskningsbidrag.

Tillvägagångssätt

En kvalitativ fallstudie

Vår studie utgår från en kvalitativ fallundersökning. Med det avses en studie av ett specifikt fenomen inom ett avgränsat system (Merriam, 1994). Detta finner vi lämpligt då vi vill nå en djup kunskap om ett komplext fenomen. Vårt fall är en del av en naturlig organisation, där vi studerar de processer och skeenden som finns inom organisationen (Heide & Simonsson, 2014). Fallstudiens syfte är inte generalisering men den kan ge en omfattande och enhetlig bild av en situation eller företeelse då den utgör en ordentlig redogörelse för en verklig företeelse (Merriam, 1994).

Våra glasögon

Vi har antagit ett socialkonstruktivistiskt perspektiv där vi betraktar samhället som en konstruktion beroende av människors samspel i den tid och det rum där de befinner sig (Bryman, 2011). Vidare har vi utgått från hermeneutiska vetenskapsteoretiska principer, det vill säga att vi låtit våra egna tolkningar av materialet bli en framträdande del av analysen. Detta i enlighet med Merriams (1994) tankar om att verkligheten är subjektiv och därmed bör tolkas framför att mätas.

Studiens ontologiska utgångspunkt, alltså hur vår empiri relaterar till verkligheten, är att vi betraktat vårt insamlade material som en avspegling av verkligheten, inte som en faktisk verklighet. Vad gäller vår epistemologiska utgångspunkt, hur vi som författare förhåller oss till empirin, har vi sett oss själva som medskapande aktörer. Detta då vi haft en viktig roll i att uttolka den verklighet som speglas i empirin (Eksell & Thelander, 2014). Ytterligare en aspekt av vår epistemologiska ambition är att vi utgått från ett intentionalistiskt perspektiv där det är sändarens intentioner vi velat studera (Åkerström, 2014). Samtidigt är vi medvetna om att diskurser skapas i ett mot- och samspel mellan sändare och mottagare. Det innebär att den diskursiva analysen är dialektisk, där även vi som forskare samspelar i konstruktionen av diskursen.

Diskurs som metod och teori

Vår studie har präglats av diskursbegreppet. Winther Jørgensen och Phillips (2000) menar att diskursbegreppet rymmer många olika idéer och definitioner och att det för att kunna användas på ett effektivt sätt måste definieras. Vi har valt att se på diskurser som ett bestämt sätt att tala om och förstå världen, i enlighet med Winther Jørgensen et al., (2000). Vid tillämpandet av diskursanalys bör man se på angreppssättet som en helhet där metodologi och teori inte går att åtskilja väsentligt. Vi har inte velat diskutera om en diskurs speglar en sanningsenlig bild av världen eller inte, utan snarare tittat på hur en diskurs kan bli allmänt accepterad som meningsfull (Winther Jørgensen et al., 2000). För att göra det har vi utgått från Foucaults idéer och teorier. Foucault menade att hans teorier kunde ses som en verktyglåda där forskaren kan plocka de verktyg som lämpar sig bäst för den studie som genomförs (Möllerström & Stenberg, 2014). Därför har vi gjort precis på det viset. Vi har låtit analysen utgå från ett antal begrepp och områden centrala för den foucauldianska tanketraditionen, en beskrivning av dessa följer i teoriavsnittet.

Material och genomförande

Ett centralt drag för en fallstudie, utöver de vi tidigare nämnt, är en omfattande empiri. Empirin samlas inte sällan in med hjälp av flera olika metoder. Därför utgör vårt material både intervjuer och texter som projektet genererat.

Intervjuer

De intervjuer vi genomfört har dels varit av orienterade karaktär, för att vi ska få en bättre inblick i projektet. I detta avseende har vi betraktat intervjupersonerna som informanter (Kvale & Brinkmann, 2014). Utöver informantperspektivet, har vi även valt att betrakta intervjupersonerna som representanter för vissa föreställningar och idéer inom den företeelse vi studerar (Kvale, 1997). Intervjuerna har likställts med övrig empiri i syfte att utgöra ett underlag för diskursanalys. Då projektgruppen endast består av en heltidsanställd person och sedan ett par medarbetare på konsultbasis menar vi att de två intervjuer vi gjort varit tillräckliga och ändamålsenliga. Intervjuerna har gjorts med personer som är väl insatta i projektet

och samtidigt representerar de olika perspektiv (Kvale & Brinkmann, 2014). Intervjuerna gick till på följande vis.

Initialt kontaktade vi en person med en framträdande roll i projektet för en första intervju medan den andra personen valdes ut efter snöbollsmetoden, vilket innebär att den första intervjupersonen rekommenderade den andra (Bryman, 2011). Intervjuerna, som genomfördes under perioden 9 april till 14 april 2015 ägde rum på Hållbara Hökarängens projektkontor samt på ett café i Hökarängen. Då intervjupersonerna valde platserna menar vi att de kan ses som bekväma miljöer för dem vilket bidrar till att skapa en trygghetsfaktor (Wibeck, 2010). Bryman (2011) menar att det inom forskningen är viktigt att ta hänsyn till vissa etiska principer. Principerna rör krav på samtycke, information, nyttjande och konfidentialitet. Innan vi påbörjade intervjuerna var vi därför noga med att informera om att vi spelade in samtalet, att materialet skulle användas i forskningssyfte samt att personerna konsekvent skulle anonymiseras i transkribering och hantering av informationen. Båda intervjupersonerna gav sitt samtycke. Det diskursiva intervjuandet följer den socialkonstruktivistiska synen på intervjuer. Det betyder att vi istället för att se respondenterna som passiva individer som delger information betraktat intervjun mer som ett samtal där två parter, eller i det här fallet tre, aktivt konstruerar kunskap om fenomenet man undersöker (Kvale & Brinkmann, 2009). Då syftet är att spåra diskurser i intervju berättelserna kan det vara fördelaktigt att börja intervjuerna med så kallade grand tour-frågor som ger utrymme för respondenterna att utveckla eller reflektera över sina resonemang. Därför inledde vi våra intervjuer med breda och övergripande frågor för att sedan efter hand övergå till mindre och mer specifika, så kallade mini tour-frågor (Daymon & Holloway, 2011).

Texter

För att komplettera intervjuerna med material som inte producerats i forskningssyfte har vi även analyserat olika texter enligt ett diskursanalytiskt tillvägagångssätt (Möllerström & Stenberg, 2014). De texter vi använt oss av är skriftliga utsagor skapade av Stockholmskem och Hållbara Hökarängen. Texterna utgörs av projektplaner, blogginlägg, Facebook-inlägg och marknadsföringsmaterial och är skapade med olika syften. Texterna är insamlade under april 2015 men har produ-

cerats vid olika tillfällen under projektets gång sedan starten 2011. De texter vi använt har kommit till vår kännedom genom research eller vidarebefordrats till oss genom projektmedarbetare. Samtliga texter har tagits med som underlag för vår tematisering. Kombinationen av textnära studier kompletterat med intervjuer är en bra och ofta nödvändig kombination inom diskursiva analyser (Möllerström & Stenberg, 2014). Därför anser vi att valet av material är lämpligt för studiens syfte.

Genomförande

Utifrån vårt fall, projektet Hållbara Hökarängen, har vi gjort en kvalitativ tematisering av det insamlade materialet. Det betyder att vi både efter och under tiden som vi samlat in och sammanställt det empiriska underlaget har letat efter olika teman och mönster som är återkommande i både tal och skrift (Bryman, 2011). Vi menar att tematisering är ett tillvägagångssätt som lämpar sig väl i den diskursiva analysen då ett repetitivt tal förstärker de begrepp och utsagor som utgör en grund för hur diskursen formas (Foucault, 1971/1993). Genom vår närgranskning av materialet har ett antal återkommande teman trätt fram. Kreativitet och gemenskap är två exempel. De mest framträdande temana har vi sedan avhandlat i analysen utifrån valda foucauldianska begrepp.

Avgränsningar

En första avgränsning avser det forskningsfält vi rör oss inom. Vi har gjort vår studie inom fältet strategisk kommunikation som är en del av den samhällsvetenskapliga disciplinen. Vi betraktar projektet Hållbara Hökarängen som en kommunikativ företeelse där vi har valt att avgränsa vår studie till att undersöka ett sändarperspektiv. Dels på grund av givna tids- och omfångsramar, men även för att det i diskursanalysen är intressant att titta på maktbärande institutioner. Det hade även varit intressant att studera ett mottagarperspektiv och i sådana fall lägga till observationer som metod. Observationer kan tillföra ett ytterligare djup till diskursanalysen genom att inkludera andra faktorer som går utöver den explicit språkliga nivån (Möllerström & Stenberg, 2014). På grund av ovan nämna faktorer såsom tid och omfång har vi dock valt att inte inkludera det i studien. Vår geografiska avgränsning avser platsen Hökarängen i fallet Hållbara Hökarängen.

Det betyder alltså att vi undersöker vad hållbarhetsdiskursen betyder i Hökarängen, inte dess generella betydelse. Det är emellertid inte ett problem eftersom vår studie är av kvalitativ art och syftet således inte är att kunna dra generaliserbara slutsatser (Bryman, 2011).

Metodologisk reflektion

Merriam (1994) menar att forskarens roll inom kvalitativ forskning inte kan betonas nog. Som forskare är man det avgörande instrumentet för såväl insamling som analys. I och med det kan även kritik mot resultatens transparens och tillförlitlighet riktas. Vi värjer oss mot denna kritik med argumentet att den kvalitativa forskningens syfte är att visa på en tolkning av ett utsnitt ur verkligheten framför att visa på resultat från en observerad objektiv verklighet. Vår roll som kontextuellt inkännande uttolkare av den information vi insamlar är snarare studiens styrka och ger oss i och med det möjlighet att undersöka motsägelser samt att visa på en nyanserad verklighet (Merriam, 1994).

Vidare är vi medvetna om den kritik som kan riktats mot den foucauldianska diskursanalysen, nämligen att maktperspektivet kan riskera att överta det empiriska. I vår studie har termen makt explicit inte haft en central plats, däremot existerar makt inom kunskap och de diskursiva styrtekniker vi identifierar. En risk med det foucauldianska angreppssättet är att allting ses som effekter av maktutövande, vilket innebär att analysen kan bli intetsägande eller forcerad. Goda eller positiva samhällsfenomen kan då enkelt vridas till att istället ses som negativa maktuttryck (Möllerström & Stenberg, 2014). Vi har därför genomgående försökt förhålla oss till empirin med dessa risker i bakhuvudet, för att undvika ett allt för onyanserat kritiskt perspektiv. Ytterligare en kritik mot diskursanalysen är dess möjlighet att förklara vilka konsekvenser den har på individen och samhället. Därför krävs försiktighet med vilka antaganden och påståenden forskaren gör utifrån de diskurser och utsagor man tycker sig identifiera. En annan risk är nämligen att forskaren själv skapar den diskurs hen önskar analysera. Det innebär också att intervjupersonerna eventuellt anpassar sig efter den diskurs vi som forskare visat intresse för, vilket leder till att respondentens svar är formade efter vad hen tror att vi vill eller bör höra (Möllerström & Stenberg, 2014). För att undvika att intervjupersonerna anpassade sina svar delgav vi inte i detalj vad studien handlade om,

utan informerade dem om studiens språkinriktade karaktär i och med den diskursiva analysen.

Teori

I detta avsnitt presenterar vi de teorier som används i den kommande analysen av det empiriska materialet. I vissa delar har vi valt att kortfattat redogöra för de teoretiska utgångspunkterna, för att sedan vidareutveckla dem i analysen då det är där de kontextualiseras och levandegörs. Vi har valt teorier genom att först tematisera vår empiri i enlighet med ett diskursanalytiskt tillvägagångssätt. På så sätt har empirin fått komma till tals och guida teorivalet, varpå både teori och empiri sedan för ett samtal i analysavsnittet.

Ett foucauldianskt perspektiv

Vår analys kommer övergripande att utgå från och guidas av Foucaults teorier. Som vi redan nämnt i avsnittet om tillvägagångssätt är diskursanalysens teori och metod tätt sammanflätade och bör ses som ett helhetskoncept (Winter Jörgensen et al., 2000). Ur Foucaults verktygslåda har vi valt de verktyg vi anser lämpar sig bäst för vår studie. Verktygen kommer att presenteras i följande avsnitt.

Ett kännetecknade drag för Foucaults tankegångar är att individen allt som oftast står i fokus (Winther Jörgensen et al., 2000). Foucault menar att ”en diskurs kan ses som ett regelsystem som legitimerar vissa kunskaper men inte andra och som pekar ut vilka som har rätt att uttala sig med auktoritet” (Bergström & Boréus, 2012:358). Diskurser är därmed dynamiska eftersom det regelverk de befinner sig i förändras. Diskursers legitimitet är beroende av vissa möjlighetsvillkor som gör att vi kan ta till oss den kunskap som diskursen utgörs av. De idéer som finns i samhället förutsätter ett språk som i sin tur organiserar den sociala verkligheten (Bergström & Boréus, 2012). Diskursanalysen bidrar till att förstå språkliga uttryck där språket i sig inte återger en direkt verklighet utan snarare bidrar till att skapa den. Det betyder att vi genom diskursanalysen kommer att studera ett samhällsfenomen där språket står i fokus, i det här fallet hållbarhet i Hållbara Hökarängen. Hur man talar om verkligheten är därför centralt. Avsikten är att kunna säga något om de rådande föreställningar och tankar som finns vid en given tid-

punkt (Möllerström, 2011). Foucault uppfattar diskurser som uttryck för tvingande, normerande och likriktade verbala praktiker (Bergström & Boréus, 2012).

De foucauldianska verktyg vi kommer tillämpa i analysen är; diskursiv styrning, subjekspositioner, kunskap och makt. Den *diskursiva styrningen* handlar bland annat om att förmedla bilder och idéer av problem och vilka metoder som bör tillämpas för att lösa dessa. Den diskursiva styrningen är maktutövande på så sätt att den styr vad som anses normalt och eftersträvansvärt (Foucault, 2002b). Genom exempelvis repetitivt tal konstruerar den gränser kring vad som ses som *problem* och *lösningar* och utestänger på så sätt andra tillvägagångssätt och åsikter (Foucault, 1971/1993). Med hjälp av språket skapas bilder som förmedlar vilka åtgärder som krävs för att uppnå en viss framtid vilket i sin tur kan bidra till att driva igenom förändringar och reformer (Schoug, 2003). De föreställningar som skapas genom språket bidrar till konsensus kring verkligheten som sällan ifrågasätts utan tas för given.

Genom *utestängningsmekanismer* kontrollerar diskurser människors tänkande och handlande. Mekanismerna definierar vad som ses som exempelvis rätt eller fel i ett samhälle. Drivkraften i utestängningsmekanismerna är den erkända kunskapen. Kunskap styr och reglerar vad som är möjligt att säga och uttrycka inom ramen för den rådande diskursen. Diskursen gör anspråk på sanningen, vilket också betyder att den automatiskt förkastar det som inte passar in i sanningsbilden (Möllerström, 2011). Sanning finns inte heller oberoende, den produceras. Enligt Foucault (1975/2003) refererar sanning inte till något som är sant därute, utan ses som ett kunskapsobjekt präglad av makt och relationer. Makt behöver för den sakens skull inte vara repressiv eller negativ utan kan snarare ses som produktiv i den utsträckningen att den skapar en social ordning. Makt och kunskap är starkt sammanlänkade enligt Foucault (Winther Jørgensen et al., 2000). I sina studier av makt intresserade sig Foucault även för hur föreställningar om olika typer av roller eller ramar skapas för människor. Dessa roller benämner han som subjekt. Genom språkliga uttryck och utestängningsmekanismer skapas *subjekspositioner*. Positionerna har begränsningar genom att de regleras av diskurser som avgör det utrymme olika handlingar ska få, alltså vad som anses lämpligt inom subjektens givna ramar (Nilsson, 2008). Förutom att diskurserna har en viktig del i att konsti-

tuera olika subjekt reproduceras de även genom att subjekten internaliserar och införlivar diskurserna i sin självreflektion (Nilsson, 2008).

Diskursen kan enligt Foucault (2008) ses som en helhet som avgränsar och begränsar den sociala verkligheten. Att se diskurser i allt kan vara opraktiskt eftersom våra avgränsningar därmed blir svåra att sätta. Vi tolkar däremot Foucaults teori på så vis att det som inte synliggörs och det icke-önskvärda i den rådande diskursen på ett sätt också är en del av diskursen, eftersom det markerar det som ses som *fel* i motsats till det som är uttalat *rätt* i samhället. Därför kan de foucauldianska teorierna också lyfta fram det manipulativa i den diskursiva styrningen och ifrågasätta den sanning som makthavande institutioner producerar. Genom diskursanalysen vill vi se vilka mönster som finns i de utsagor som sägs eller skrivs samt vilka konsekvenser framställningarna får (Winther Jørgensen et al., 2000).

I analysen kommer vi väva samman Foucaults diskursanalys med de teorier som presenteras härnäst. Begrepp som exempelvis subjektposition, makt och kunskap vävs in och urskiljs i skenet av, och i kombination med, andra teorier. På så sätt får vi ytterligare teoretiskt stöd för våra egna argument och analyser då vi behandlar empirin.

Florida och den kreativa klassen

Efter en kvalitativ tematisering av empirin framstod kreativitet som ett tema som tydligt satte sin prägel på hållbarhetsdiskursen inom Hållbara Hökarängen. Då vår studie rör sig inom fältet stadsutveckling fann vi att Richard Floridas (2006) teorier om den kreativa klassens framväxt var användbara för undersökning.

Floridas (2006) idéer om den kreativa klassens framväxt i modern tid har kommit att användas flitigt, inte minst av stadsplanerare. Detta har bland annat sin grund i att Florida (2006) menar att kreativitet under de senaste 50 åren har blivit den enskilt viktigaste aspekten för att driva ekonomi- och samhällsutveckling. De grupper som bidrar till ett kreativt liv och arbete har kommit att bli en växande del av samhället. Florida (2006) menar att ett kreativt ethos präglar hela samhället och dessutom går bortom närliggande begrepp som 'kunskapssamhälle' eller 'informationssamhälle' (Florida, 2006).

När Florida (2006) beskriver den kreativa klassen är det som en grupp människor med fokus på självförverkligande. De har kreativa och flexibla yrken och en livsstil som baseras på identitetsskapande upplevelser. Den kreativa klassen präglas av rörlighet, flexibilitet och tempo och har gjort uppbrott mot den tidigare kollektivismen. Man tillåts definiera sin egen identitet, kring vilken konsumtions- och levnadsvanor sedan organiseras. Det är i huvudsak tre värderingar som möjliggjort den kreativa klassens framväxt; individualitet, meritokrati och mångfald. Att gå sin egen väg, ta sikte mot mål och utmaningar samt att söka sig till miljöer som välkomnar olika typer av människor utgör alltså den gemensamma värderingsgrunden för den så kallade Homo Creativus. Det är framför allt i USA och Europa detta skifte från överlevnadsvärden till individorienterade värden skett, då vårt ekonomiska välstånd möjliggjort postmaterialistiska värderingar där livskvalitet går före ekonomisk tillväxt (Florida, 2006).

Vidare poängterar Florida (2006) hur platser är tätt förknippade med den kreativa klassens framväxt och hur de kommit att ersätta företag och institutioner i fråga om att organisera människor och deras liv. Till exempel är ett företags framgång många gånger förknippat med dess geografiska läge och numera söker sig organisationer till platser där den kreativa klassen, alltså de efterfrågade medarbetarna, finns snarare än tvärtom. Det menar Florida (2006) tenderar skapa en positiv spiral som i sin tur skapar kreativa centra som attraherar ännu fler potentiella invånare på jakt efter en hemvist som förstärker dess identitet som kreativa människor.

Vi kommer att använda Floridas (2006) teorier genom att titta närmare på hur den kreativa klassens identitetsskapande och upplevelsebaserade *liv, fritid och gemenskaper* kommer till uttryck i vårt fall Hållbara Hökarängen.

Beck och risksamhället

I analysen kommer vi även att använda oss av Ulrich Becks (2000) teorier om det moderna samhället. Ulrich Beck (2000) menar att gränserna i vårt samhälle, såsom exempelvis klass och nationalitet, allt mer kommit att luckrats upp. Det moderna samhället präglas inte längre av en kamp mot fattigdom utan istället handlar det om en kamp emot biprodukterna av moderniseringen. Beck (2000) benämner det nya samhället som ett risksamhälle där moderniseringsriskerna ut-

märks av de potentiella hot som finns i naturen och samhället. Biprodukterna kan ses som ett oönskat överflöd som vi måste motarbeta. Samhället måste därför organiseras kring riskerna för att vi ska kunna hantera dem. Moderniseringsriskerna är skapade av människan och består bland annat av giftiga ämnen i livsmedel och kemiska föroreningar. Ekonomiska kriser, marknader som kollapsar och miljökrisen ses också som risker som uppstått till följd av det moderna samhällets politiska, sociala och ekonomiska struktur. Risker som medför hälsofaror eller som förstör naturen är sällan synliga med blotta ögat eller direkt upplevda. Det handlar om hot som kan bli verklighet några generationer fram. Därför förmedlas och fördelas risker och hot främst genom argument. Argumenten levereras bäst av *experter* genom *expertsystem*, som exempelvis ekologiska märkningar, för att legitimeras och få fäste hos allmänheten (Beck, 2000). Den vanliga människan blir därmed starkt beroende av experterna och dess abstrakta system eftersom den ofta inte själv kan förstå de processer som ligger till grund för riskerna. De katastrofer som sker i samhället beror enligt Beck (2000) inte på misstag, utan på de system som förvandlar de mänskliga misstagen till enorma destruktiva krafter. Det betyder att hanteringen av moderniseringsriskerna är starkt beroende av *kunskap*, en faktor vi tidigare nämnt som central för Foucaults tankegångar om diskursiva styrtekniker. Eftersom faran är global, livshotande och inte kan förnimmas blir det extremt svårt att på egen hand bemästra hoten. För att skydda sig uppmanar de experter som besitter kunskapen allmänheten till en viss typ av konsumtion. Människan är därmed utelämnad åt experterna vilka de helt tvingas förlita sig på. Det ger upphov till en sårbarhet. Den rädsla för hot som skapas genom experternas riskkommunikation ligger till grund för en slags samhörighet i samhället. Enligt Beck (2000) vilar definitionen och förmedlingen av risker ofta på etiska och moraliska grunder. När värdet av en risk kommuniceras påkallas ofta individens intresse för det allmänna bästa. I analysen använder vi Beck (2000) för att förstå hur Hållbara Hökarängen legitimerar och tar avstamp i moderniseringsriskerna för att kommunicera och etablera diskursiva styrtekniker.

Eder och natur versus samhälle

Klaus Eder (1999) skriver i sin bok 'Natur och samhälle' om relationen mellan samhället och naturen. Eders (1999) tankar hjälper oss att i analysen förstå hur ta-

let kan konstruera föreställningar om det som ses som rätt respektive fel i samhället. Hans tankegångar används bland annat för att förstå hur verkligheten konstrueras och hur önskvärda levnadssätt reproduceras. Ursprunget till Eders (1999) tankar återfinns i ett påstått glapp mellan det *ekologiska förnuftet* och den *ekologiska moralen*. Vårt levnadssätt har en självdestruktiv karaktär där den ekologiska krisen blivit ett faktum. Människan är medveten om att vi äventyrar vår existens, ändå görs inget för att förhindra den annalkande katastrofen. Eder (1999) menar att det ekologiska förnuftet, som beskrivs som varseblivningen om att exploateringen av naturen har gått för långt och måste begränsas, inte påverkar den ekologiska moralen. Det betyder att vår interaktion med naturen förblir opåverkad.

Orsaken till handlingsförbländningen kan enligt Eder (1999) härledas till vårt förhållande till naturen. Eder (1999) kritiserar den dominerande sociologiska naturalismen som innebär att samhälle och natur likställs som identiska, där naturen i naturalistiska tankegångar endast ses i termer av nytta i relation till mänskligheten. I exempelvis miljöförstörelsediskursen ses naturen som ett objekt som förstörs, utplånas eller rubbas. Eder (1999) förespråkar istället att synen på naturen kompletteras med ett *symboliskt perspektiv* där vi ser till den symboliska betydelsen som naturen har för mänskligheten. Eder (1999) menar att vi lever i en kultur som mer eller mindre tvingar oss till ett destruktivt förhållningssätt till naturen, vilket gör den ekologiska kommunikationen verkningslös. Vår interaktion med naturen, och därmed också den ekologiska kommunikationen, präglas av naturalismen där naturens nytta och materiell tillfredställelse står i fokus. Som en följd av detta romantiseras naturen och utpekas som det goda, medan staden och dess miljöföroreningar gestaltas som det onda. Det kan också ses i termer av *rent och smuts*. Smutsen kan ibland även präglas av fara vilket kan skapa förutsättningar för rädsla. Naturens estetisering ligger enligt Eder (1999) till grund för så kallad mattabuering. Mattabuering utgör gränser för vad man får äta och inte äta. Vi kommer vidare att utveckla Eders (1999) resonemang om ekologiskt förnuft, smuts, rent och mattabuering i analysen.

Bauman och konstruktionen av den efterfrågade individen

I vår analys influeras vi även av Zygmunt Bauman (2007) och hans idéer om moraliska och etiska överväganden. Bauman (2007) menar att människor måste göra

vissa uppoffringar på bekostnad av det personliga välbefinnandet för att ta ansvar och uppfylla vissa moraliska skyldigheter gentemot sin omgivning. En människas etiska handlande styrs alltså till viss del av den utsträckning det påverkar hen personligen. Bauman (2012) menar även att vi lever i ett konsumtionssamhälle där individen numera kan betraktas som konsument framför allt. Det som utmärker konsumenten är den fria viljan, det otvingade engagemanget och det ständiga sökandet efter upplevelser och nya ting. Bauman (2012) bidrar även med för oss relevanta tankar om hur fattiga människor betraktas i konsumtionssamhället. Enligt Bauman (2012) har fattiga inte råd att konsumera och blir således onödiga enligt konsumtionssamhällets logik. De fattiga saknar alltså mening i konsumtionssamhället, vilket kan skapa en känsla av uppgivenhet som inte gynnar samhällsutvecklingen. Vi har använt Bauman för att förstå hur Hållbara Hökarängen ser på individen i konstruerandet av den önskvärda livsstilen samt för att förstå varför projektet genomförts i just Hökarängen.

I kommande avsnitt behandlar vi empiri och teori i en analys. Det material vi undersökt lyfts och kombineras med hjälp av teorier från Beck, Eder, Florida och Bauman. Foucault används övergripande och genomgående eftersom det är hans teoretiska glasögon som styr diskursanalysen.

Del 1. Hur legitimeras hållbarhetsdiskursen?

I vår samlade empiri har vi funnit olika framträdande teman. Dessa har vi syntetiserat i tre olika avsnitt som nu kommer att presenteras. I det första avsnittet av analysen kommer vi att avhandla hur hållbarhetsdiskursen legitimeras i projektet Hållbara Hökarängen. Det är viktigt i sammanhanget eftersom det påverkar de normer och värderingar som ligger till grund för vår världsbild. De faktorer som bidrar till att legitimera hållbarhetsdiskursen är olika sorters föreställningar om hot och risker i samhället och lösningar som presenteras för att möta dessa utmaningar.

Hallå världen, vi har ett problem! - Hot och risker som styrningsteknik

I takt med att samhället utvecklats och marknaderna avreglerats har vi enligt Ulrich Beck (2000) kommit att leva i ett samhälle präglad av risker. Riskerna är en biprodukt av det moderna samhället och utmärks av ett oönskat överflöd som vi måste bekämpa. Riskerna består bland annat av kemiska föroreningar och giftiga ämnen i livsmedel. De nya hoten färdas med vind och vatten. De finns i maten vi äter, kläderna vi har på oss och transporter vi nyttjar. Den som endast köper saker för vad de är, som äter utan att kritiskt granska och andas utan att ifrågasätta kan enligt Beck (2000) inte bara ses som naiv utan utsätter sig också för direkta hot utan att skydda sig. Att njuta och hänge sig eller endast existera utan eftertanke gäller inte längre. Vi måste vara på vår vakt. Ur riskerna uppstår nya gemenskaper som bildar alternativa normer och världssyner med utgångspunkt i hotens centrum. Konstigt nog är solidaritetens kärna rädsla (Beck, 2000). Medvetenheten om att vara drabbad kommer till uttryck i miljörörelsen och i den ekologiska kritiken mot industrierna.

I projektet Hållbara Hökarängen kan vi se att moderniseringsriskerna aktualiseras på olika sätt, framförallt legitimeras projektet genom förankringen i hotbilden mot miljön. Det repetitiva talet om miljökrisen och miljöproblematiken stöter

vi på i blogginlägg såväl som i intervjuer med anställda inom projektet. På Hållbara Hökarängens blogg (2014-11-12) kan vi i ett inlägg med titeln 'Sveriges ekologiska fotavtryck växer' läsa om hoten världen står inför om vi inte förändras. Författaren skriver om konsumtion som görs möjlig genom import från smutsiga industrier, den ökade skövlingen av skog och hur fiskebestånden minskar i takt med att jordens befolkning och dess behov ökar. Ytterligare ett hot som tas upp är det om utrotning: "Living Planet Index mäter trender för tusentals populationer av ryggradsdjur och konstaterar bl.a. att mängden däggdjur, fåglar, kräldjur, groddjur och fiskar världen över har halverats på 40 år" (Hållbara Hökarängen, 2014-11-12). Beskrivningen av hotbilden i Hållbara Hökarängen gör anspråk på en problemdefinition. Problematisering är enligt Foucault ett centralt drag i den moderna diskursiva styrningen (Nilsson, 2008). Vi tolkar det som att Hållbara Hökarängen i problematiseringen försöker avnaturalisera något självklart för att i relation kunna forma ett mera fördelaktigt alternativ. Det självklara rör våra livsstilar och det fördelaktiga alternativet är ett mera hållbart levnadssätt. Enligt Bauman (2007) styrs en människas handlande till stor del av det som påverkar hen personligen. Vi tolkar den miljömässiga katastrofsituation som målas upp som avsedd att påverka individen på ett personligt plan eftersom situationen har koppling till mänsklighetens överlevnad. Den diskursiva styrningen blir även synlig i relation till de alternativ som stängs ute, eller snarare genom att framhäva det hållbara alternativet som det enda möjliga. Väljer människan inte det hållbara livet så kommer det inte att finnas något liv kvar.

För att öka kunskapen om orsakerna till miljökrisen utmålas den bland annat som en konsekvens av den rådande ekonomiska strukturen. I intervjuer med anställda inom projektet förstärks därmed problematiken ytterligare:

... ekonomisk hållbarhet, det är ett sådant där svårt begrepp, men i grunden handlar det om att man ska skapa ekonomiska strukturer som understödjer ekologisk och socialt hållbar utveckling och det gör ju inte samhället som det ser ut idag. Det kanske ni har märkt eftersom vi har en del på problem på den här fronten (Intervju: Medarbetare, Hållbara Hökarängen, 2015).

Intervjupersonen menar att det är underförstått att vi bör förstå rådande ekonomiska strukturer som ett ohållbart alternativ på grund av den negativa ekologiska effekt de har på världen. Vi förstår det som att det nuvarande ekonomiska syste-

met därför kan ses som en moderniseringsrisk (Beck, 2000). Enligt Bauman (2007) är konsumtionen i samhället ett resultat av en ständig ekonomisk tillväxt som i sig är ett exempel på ett mänskligt beteende som utgör en del av problematiseringen. På Hållbara Hökarängens hemsida (2015) kan vi läsa att de flesta hållbarhetsambassadörer uppmanar till mindre konsumtion och mer återvinning: "Handla ekologiskt, second hand, byta grejer. Konsumera mindre. Ta tuben, cykla, gå... Åka tåg istället för bil och flyg". Vi kan även se att konsumtionen återkommer och adresseras som ett problem i det blogginlägg vi tidigare nämnt:

Det ekologiska fotavtrycket är ett mått som används för att visa hur mycket av jordens biologiskt produktiva yta som används för vår totala konsumtion. Med konsumtion menas här allt det vi förbrukar för vårt boende, transporter, livsmedel, shopping, offentliga sektorn m.m. Enligt Living Planet Report skulle det behövas resurser motsvarande 3,7 jordklot per år (2010) om alla människor på jorden hade samma livsstil som vi i Sverige (Hållbara Hökarängen, 2014-11-12).

Beck (2000) menar att naturen har införlivats i konsumtionen och marknaden till följd av den industriella och tekniska förvandlingen. Hållbara Hökarängen vill i sin problemdefinition betona förhållandet mellan marknad, konsumtion och natur och därmed lyfta de konsekvenser som moderniseringsprocesserna medfört i form av ekologiska avtryck. I linje med Foucaults tankegångar kan problematiseringen då även riktas mot villkoren för den egna existensen (Nilsson, 2008). Det menar vi att Hållbara Hökarängen gör för att legitimera hållbarhetsdiskursen i projektet.

Följaktligen kan vi konstatera att diskursen om hållbarhet befästs i Hållbara Hökarängen genom repetitivt tal som konstruerar problem i form av risker och hot i samhället. På så sätt förankras begreppets relevans och bidrar till att projektet ses som självklart eller naturligt.

Problemens budbärare - Om experter och expertsystem

I risksamhället räcker det dock inte med repetitivt tal levererat av vem som helst. För att faran med de icke synliga bristerna ska levereras på ett trovärdigt sätt måste pålitliga individer och system konsulteras. Kunskapen om de osynliga riskerna förmedlas enligt Beck (2000) bäst genom argument från experter. Argumenten skapas genom språket som också är tätt sammankopplat med diskurser.

Experter i sammanhanget kan vara Hållbara Hökarängen och därigenom Stockholmshem i egenskap av makthavande institution, men det kan också vara experter som är en del av ett mer specifikt expertsystem. Vikten av expertutlåtanden för att förankra argument uttrycks även av Hållbara Hökarängen själva och påtalas här i en intervju med en anställd:

Det är inte så att vi ska lära alla Hökarängsbor alla jordens miljömärkningar men när vi pratar om ett ämne ska vi ha folk som kan det ämnet. Det är inte jag som står och pratar om hållbar konsumtion utan då är det ju någon som kan det som vi tagit in, någon föreläsare som kan de här sakerna. Vi har haft föreläsningar om kemikalier i mat för att det var något som folk önskade lära sig mer om efter seminarierna. Då gjorde vi en föreläsning och tog in en tjej från Naturskyddsföreningen som pratade om det. Så det är ju viktigt att man, när man pratar om något, gör det på ett korrekt sätt också (Intervju: Medarbetare, Hållbara Hökarängen, 2015).

Foucault menar att experter genom sin kunskap besitter diskursiv makt (Nilsson, 2008). Experter kan alltså i hög utsträckning påverka det som ses som sant eller riktigt och därför även användas som effektiv styrningsteknik. I det här fallet har Hållbara Hökarängen tagit in en person från Naturskyddsföreningen, eftersom hen i egenskap av expert har mer kunskap i ämnet hållbar konsumtion. På så sätt vill Hållbara Hökarängen befästa betydelsen av begreppet hållbar konsumtion och visa hur de tilltalade bör betrakta sina nuvarande levnadsvanor i relation till den nya kunskapen. Utifrån tilliten till expertsystem kan vi utläsa att kunskapen om hållbarhet inte är skild från vetenskapens kunskap om hållbarhet. Det leder till att vi reflekterar över sakernas tillstånd vilket i sin tur får konsekvenser för hur vi handlar. Vetenskapen om hållbarhet blir således en viktig del i att skapa och förankra diskursen om hållbarhet eftersom man förlitar sig på kunskapen i diskursen. Genom expertutlåtanden blir utsagan svår att ifrågasätta och befästs med större sannolikhet som sann.

Mamma hjälp, jag är smutsig!

I föregående delar av analysen har vi behandlat konstruktionen av problem i form av hot och risker och hur dessa levereras genom expertsystem. I kommande del belyser vi innehållet i de argument som konstrueras och hur våra uppfattningar om det som är rätt respektive fel kan skapas.

I problematiseringen av våra nuvarande livsstilar förkastas särskilda levnadsvanor genom att peka på konsekvenserna av handlandet. I ett av citaten ovan handlar det om att vi alla kommer att utrotas, att fisken kommer att ta slut och att jorden i stort sett kommer att upphöra att existera om vi inte agerar annorlunda. Det vi enligt Hållbara Hökarängen bör tänka på är följande:

Eftersom en stor del av vår miljöpåverkan skapas som ett resultat av våra livsstilar och de val vi gör som medborgare på daglig basis och ofta på lokal nivå, till exempel hur vi väljer att transportera oss, hur vi bor och värmer våra hem och vår livsmedelskonsumtion, har vi alla en viktig roll att spela i arbetet för en hållbar utveckling (Hållbara Hökarängen, 2014-11-12).

Här kopplar Hållbara Hökarängen samman miljöhotet med den enskilde individens ansvar och påkallar det som Eder (1999) kallar det ekologiska förnuftet. Det ekologiska förnuftet syftar bland annat till vår kunskap om vad som är för naturens bästa. I det här fallet ska vi förstå att naturen förstörs och det måste vi ändra på. Tilltron till den rationella kunskapens effekter är utmärkande för den moderna diskursiva styrningen (Nilsson, 2008). Genom att förmedla kunskap och upplysa människan om naturens välbefinnande vill Hållbara Hökarängen informera om det som är rätt respektive fel. Rätt och fel kan också ses i Eders (1999) termer av rent kontra orent, även kallat smuts. Eder (1999) menar att naturen ofta romantiseras och estetiseras i relation till städerna och det människan skapat. I Hållbara Hökarängens kommunikation kan vi se att produkter som kommer från människan, städerna eller industrierna ofta utmålas som giftiga eller smutsiga. I ett blogginlägg med titeln 'seminarium om gifter i vår vardag' uppmanas individen till att göra kemikaliesmarta val: "I samarbete med Naturskyddsföreningen arrangerar vi ett seminarium på temat "Giftfriare vardag" där du får information om vilka gifter/kemikalier vi har i våra hem, var forskningen står och varför barn är särskilt känsliga (Hållbara Hökarängen, 2014-10-15)". Här menar författaren att gifterna finns i våra hem och kan drabba våra barn. Hållbara Hökarängen pekar på det som Beck (2000) benämner som osynliga risker eftersom de finns i vår vardag utan att vi vet om dem. Vardagen är alltså infekterad med smuts som bör bytas ut mot ett renare alternativ. Även om vi implicit förstår att det renare alternativet är ekologiska och miljömedvetna val förstärks vår förståelse i ett blogginlägg publicerat några månader senare:

Under workshopen pratar vi om mat och hygien för småbarn, X ger tips på hur man kan laga ekologisk barnmat och vara en mer miljövänlig förälder. Vi tillverkar också egna miljövänliga haklappar av tyg och bivax. Även deltagarna får dela med sig av sina ekotips. Självklart är barnen också välkomna! (Hållbara Hökarängen 2015-02-05).

Barn kan i det här sammanhanget ses som någonting rent och oskuldsfullt och den goda viljan att värna om barnen gör Hållbara Hökarängen till en solidarisk och ärlig aktör. Tillsammans med de ekologiska valen kan det ses i termer av Eders (1999) renhet, medan det smutsiga och farliga gömmer sig i alltifrån mat till haklappar och ska bemästras genom att ta saken i egna händer.

I ett blogginlägg från hösten 2014 lyfts filmerna '00-tal barn' och 'Intransition 2.0' som ska visas under den stundande Hållbarhetsfestivalen. Blogginlägget presenterar inledningsvis filmens handling och skiftar sen till att handla om de känslor filmen väcker hos betraktaren. Inlägget drar paralleller till den verkliga världen som enligt textens författare mycket väl skulle kunna gå samma öde till mötes om förändring inte sker.

En mor och en son cyklar genom ett ödelagt stadslandskap. Jag ser spåren av vårt eget samhälle men det är trasigt, tomt och dött med trasiga fönsterrutor, mörklagda köpcenter och uttjänt kontorsmaterial som blåser i vinden. Efter ett tag förstår jag att filmen skulle kunna handla om mig 20 år framåt i tiden, modern skulle kunna vara jag och sonen skulle kunna vara någon av mina söner som båda är födda på 00-talet. 00-tal Barn, heter filmen som är en tankeväckande framtidsskildring där våra barn ställer oss till svars för den livsstil och köpfest vi har idag. Den mörka stämningen förstärks av att det är en animerad film i svartvitt. Den som har sett filmen glömmet den inte i det första taget (Hållbara Hökarängen, 2014-09-17).

Vi tolkar det som att blogginlägget syftar till att påverka det som berör oss ytterst, det personliga (Bauman, 2007). Som tidigare nämnt kan barnen symbolisera det rena och oskuldsfulla som tvingas hantera konsekvenserna av vår köpfest och livsstil. Våra vanor kan här ses som smuts vilken gestaltas genom död, mörker, trasigt och tomt (Eder, 1999). När Hållbara Hökarängen tilltalar föräldrar tolkar vi det som att de försöker påverka människors långsiktiga handlande till förmån för det kortsiktiga som konsumtionen innebär. Beck (2000) menar att miljöhotet kan bli verklighet först några generationer fram. Därför försöker Hållbara Hökarängen genom barnen konkretisera den abstrakta framtiden. I intervju med en medarbetare försöker intervjupersonen ringa in vad hållbarhet egentligen syftar till och an-

ropar även där det långsiktiga tänket när hen säger ”vi äger inte jorden, vi lånar den bara av våra barnbarn” (Intervju: Medarbetare, Hållbara Hökarängen, 2015).

I ett samhälle som till stor del byggs på rädsla för risker tolkar vi det som att problematiseringen används som en diskursiv styrningsteknik för att ändra beteenden och attityder. Vi förstår att vi uppmanas se över våra livsstilar och de val vi gör i vardagen för att sedan istället implementera det som Hållbara Hökarängen benämner som mera hållbara vanor. Implicit presenteras Hållbara Hökarängen som en lösning på tidigare definierade problem. Den uppmaning som Hållbara Hökarängen riktar till individen medför att lösningen individualiseras eftersom man betonar den enskildas ansvar. Samtidigt menar Eder (1999) att vi lever i en kultur som mer eller mindre tvingar oss till ett destruktivt förhållningssätt till naturen. Det får oss att ifrågasätta hur stora valmöjligheter individen egentligen har när det kommer till ekologiska val. Eftersom individens handlingsutrymmen på förhand är begränsat av den kulturella kontexten riskerar det individuella tilltalet gällande ekologiska uppmaningar att bli verkningslöst.

Konsument framför allt - inte längre så ballt

I det tidigare avsnittet har vi synliggjort problemdefinitionen som ligger till grund för legitimeringen av Hållbara Hökarängen. I bilden av hotet målas bland annat konsumtion ut som ett beteende vi måste förändra för att uppnå ett hållbart samhälle. Vi tolkar det som att Hållbara Hökarängen utgår från en syn på samhället och människan präglad av konsumtion, ett perspektiv som sociologen Zygmunt Bauman teoretiserat.

Bauman (2012) menar att vi lever i ett konsumtionssamhälle på ständig jakt efter ekonomisk tillväxt. Att konsumera har blivit en grundläggande sysselsättning som ingen människa klarar sig utan. Den disciplin som tidigare utövades av övervakande institutioner i det tidigare producentsamhället har blivit kontraproduktiv i konsumtionssamhället. Det som istället karakteriserar konsumenten är en frånvaro av rutiner och en ständig valfrihet. Ingenting ska tvingas, ingen kan kräva ett ständigt engagemang och inga behov kan någonsin betraktas som tillfredsställda. Ett slags tills vidare-tillstånd präglar konsumentens vardag (Bauman, 2012). I ett välfungerande konsumtionssamhälle letar konsumenten aktivt efter nya attraktioner och annorlunda frestelser. Till råga på allt har individens valfrihet, där det

enda omöjliga är att inte välja, kommit att omfatta möjligheten att välja sin egen identitet. Den identitetsbas som tidigare ofta grundades i yrkesval är begravnen och ersatt av flexibilitet, flytande arbetsroller, platser och marknader (Bauman, 2012). Vi tolkar det som att Bauman (2012) försöker karaktärisera dagens individ som en konsument framför allt, med en slags upplevd rotlöshet som driven hen på ständig jakt. Den jakt som konsumenten bedriver är huvudsakligen en jakt genom konsumtion för att förverkliga och befästa sin identitet. Konsumtionen målas i Hållbara Hökarängen ut som en av bovarna i dramat när det gäller miljökrisen. När vi granskat och tematiserat vårt empiriska material har vi identifierat ett centralt tema som vi menar kan tolkas som ett alternativ till konsumtionens tillfredställelse. En betoning på gemensamma aktiviteter och engagemang som ska stärka identiteten som hållbar och ekologisk är återkommande i projektet Hållbara Hökarängen. Därför kommer vi vidare analysera hur betoningen på gemenskap uttrycks i Hållbara Hökarängen och hur gemenskapen utmålas som en del av lösningen för ett hållbarare liv.

Del 2. Gemenskapen

Även Foucault menar att det moderna samhället, som enligt Bauman (2012) är ett konsumtionssamhälle, utmärks av individualism och den individuella friheten (Nilsson, 2008). I Hållbara Hökarängen ser vi dock ett kompletterande synsätt. De är medvetna om att de individuella valen inte är tillräckliga för att åstadkomma betydande förändring och därför måste de kompenseras med kollektiva ansträngningar på lokal nivå. Dels ska individen påverkas att välja rätt men i empirin kan vi även utläsa att det är av vikt att påverka människor att i gemenskap med andra reflektera över det hållbara livet. Det innebär att ett stort fokus läggs på gemenskap och kollektivet för att skapa ett engagemang för hållbarhet. Det kommer till uttryck i de många aktiviteter, kurser och initiativ som betonar kollektiv samverkan. Hållbarhet tycks vara något som uppnås tillsammans. Denna andra del av vår analys fokuserar på hur lösningsalternativet gemenskap presenteras. Dels som ett kit för att stärka gemenskap i Hökarängen men även som en viktig grund för hållbarhetsdiskursens norm och värdegrund.

Hönshus och hållbarhetsfestivaler - vägen till hållbarhet

För att möta de hot i risksamhället som utgör en del av problemdefinitionen erbjuder Hållbara Hökarängen på olika sätt gemenskap som en lösning. Det tar sig i uttryck i form av olika aktiviteter och projekt som skapar plattformar för hållbarhet. Exempel är gemensam odling, kulturevenemang, hållbarhetsfestival, kurser och studiecirkel i klimatsmart matlagning. Beck (2010) menar att det ur riskerna uppstår nya gemenskaper som bildar alternativa normer och världssyner med utgångspunkt i hotens centrum. Den rädsla för moderniseringsriskerna som Beck (2000) poängterar kan ha en sammansvetsande funktion och därmed presentera samexistens och integration som en lösning. Vi menar att Hållbara Hökarängen försöker skapa gemenskap som ett grepp för att kunna hantera det miljöhot som vi gemensamt står inför. På Hållbara Hökarängens blogg finns flera inlägg där de lyfter olika gemensamhetsprojekt och aktiviteter. Här följer två exempel på sådana lokala initiativ:

Odlingsintresserade hyresgäster i kvarteret bildade för ett par år sedan en gårdsgrupp och när tankarna på att skaffa höns kom upp så bildades även en hönsgrupp. De delade upp arbetsuppgifterna mellan sig, X stod för information till alla boende i kvarteret, X forskade i vilken hönsras som skulle passa bäst (det blev Hedemorahöns) och X, som är arkitekt, ritade hönshuset. Efter ett bomöte där alla som ville fick tycka till, och efter att de sökt och fått godkännande om att ha höns, byggdes hönshuset som Jordan ritat. / ... / Granngemenskap när den är som bäst! Nästa projekt i kv Spindelns gårdsgrupp är att få bin på gården, naturligtvis i kupor de ritat och bygger själva (Hållbara Hökarängen, 2014-10-17).

Fagerlidsparken i Hökarängen. Parken, där det idag finns början till en gemensam trädgård, ska anläggas vidare och odlas upp som en gemensamhetsodling där deltagarna är med och bestämmer utformningen och innehållet. X kommer att handleda en eftermiddag och en hel dag i veckan (Hållbara Hökarängen, 2015-02-03).

Här beskrivs processen med det gemensamma skapandet inom olika hållbarhetsinitiativ. Möjligheten för alla att tycka till poängteras. Ett fokus på dialog mellan aktörer är ett återkommande inslag i Hållbara Hökarängen. Vi tolkar det som att dialogen fungerar som sammansvetsande och förtroendeingivande. I projektet vill man visa på att de boende i Hökarängen delar en gemenskap, de vill skapa något tillsammans, med och inte mot miljön. På frågan om var engagemanget i Hållbara Hökarängen kommer ifrån berättar en intervjuperson:

Vi har arrangerat mycket aktiviteter för att vaska fram dem. Jag tror att det är ganska många som kommer ur att de vill ha det bra där de bor, det här lite bygga-community-känslan, att man vill kunna leva lokalt och att man vill att barnen ska vara trygga / ... / Så jag tror att det handlar om att man har någon typ av ideologi, man vill att det ska vara bra för miljön, man vill att barnen ska växa upp i en bra miljö sådär. Det tror jag är ganska starka drivkrafter för många människor här (Intervju: Medarbetare, Hållbara Hökarängen, 2015).

I detta citat ser vi hur trivsel och trygghet relateras till det gemensamma projektet i att bygga ett community och hur intervjupersonen gör en poäng av kopplingen mellan engagemang och gemenskap. Beck (2013) menar att solidaritet föds ur rädsla och att detta kan resultera i en gruppbyggande effekt. De upplevda miljöhoten talar förvisso om för var och en av oss att vi är drabbade men väcker också en medvetenhet om att vi är en del av en större helhet vi också bär ansvar för.

Gemenskap + hållbarhet = sant

Eder (1999) menar att den ekologiska utvecklingen har gett ekologin en funktion liknande den som religionen traditionellt har haft i fråga om att skapa en bild av människans plats i världen. Miljötänkandet upprättas likt ett trossystem där ersättningen är föreställningen om en associerad gemenskap. I följande citat berättar intervjupersonen hur gemenskap kan ha en funktion i det hen benämner som ett djupgrönt sätt att leva.

Om man tar det mörkgröna eller djupgröna sättet att tänka på så måste vi då ändra våra liv helt och hållet. / .../ Vi måste börja dela på resurserna mer och då måste vi faktiskt göra det tillsammans. Vi kanske lagar maten tillsammans, vi kanske bor mera trångt, ett kollektivhus är ju ett sådant exempel som blir ju mer resurssnålt. För man måste inte ha ett extra gästrum eller ett extra rum för fest och sådant utan man kan ha gemensamma lokaler för en massa som har mindre bostadsytor (Intervju: Medarbetare, Hållbara Hökarängen, 2015).

Det intressanta i uttalandet är att Hållbara Hökarängen återigen väljer att lyfta gemenskap som någonting förenligt med hållbarhet. I enlighet med Foucaults (1971/1993) idéer om repetitivt tal bidrar detta till att inkludera gemenskap som en viktig del av hållbarhetsdiskursen. Det genomgående repetitiva talet som bland annat exemplifieras i citatet ovan bidrar till att upprätta de trossystem som Eder (1999) menar att ekologin kommit att utgöra. På så sätt implementeras det ekolo-

giska levnadssättet inte enbart som en bisyssla utan istället som en företeelse som präglar samtliga delar av våra liv.

Vi menar att projektets fokus på gemenskap och samverkan även kan ses som ett exempel på diskursiv styrning. Alltså de tekniker och processer som används av Hållbara Hökarängen för att påverka och styra människors beteenden. Foucault menar att det i det moderna samhället uttrycks i form av en inkorporering av människans frihet i de mekanismer som styr och guidar människans beteende. Syftet med Hållbara Hökarängens diskursiva styrning är alltså att vi ska tro att vi fritt väljer eftersom individen i det liberala samhället i hög grad styrs av frihet (Nilsson, 2008). Det handlar därmed om en slags övertalning som präglas av list för att människan själv ska internalisera Hållbara Hökarängens värden. Ett sätt att påverka är genom det repetitiva talet. Genom exempelvis gemenskap vill Hållbara Hökarängen få människan att underkasta sig självstyrning. Styrningen kan därmed ses som ett sätt att strukturera handlingsfält för andra. Som tidigare nämnt utgår den moderna diskursiva styrningen från en hög värdering av rationell kunskap, något vi också ser att Hållbara Hökarängen utgår ifrån. Det innebär att de anser att vi ska förvalta den frihet vi fått på ett ansvarsfullt sätt (Nilsson, 2008). I följande citat kommer den diskursiva styrningen till uttryck i form av att Hållbara Hökarängen strukturerar olika handlingsfält för boende i Hökarängen med en önskan om självstyrning när projektet avslutats:

Så det är tanken är att det ska bära vidare. Och här det är ju ett ganska långt projekt men inte så långt att man ändrar alla Hökarängsbors attityder naturligtvis, det gör man inte på fyra år men vi har ändå jobbat in ganska många aktörer och startat så många samarbeten att vi känner att det finns bärkraft även efter det att vi avslutar vår projektdel. Vi har organisationer här som kommer att jobba vidare med odlingsfrågor, med permakultur, omställning. Vi har startat saker tillsammans med aktörer, Stadsmissionen Remake och sådär så att det inte är vi som har en verktygspool eller en bilpool utan det är en aktör som finns här som har det och som kan driva det vidare (Intervju: Medarbetare, Hållbara Hökarängen, 2015).

Du är vad du äter

Utöver olika aktiviteter som erbjuder en grund för gemenskap rymmer även Hållbara Hökarängen olika ideal att enas kring. Ett exempel är de återkommande uppmaningarna om en vegetarisk livsstil. Bland annat i en seminariereserie med namnet 'bilen, biffen och bostaden', alltså de faktorer som anses ha störst klimat-

påverkan. Genom att sätta köttkonsumtionen, alltså biffen, i relation till andra för miljön skadliga aktiviteter som bilåkning och hushållsvanor vill Hållbara Hökarängen öka kunskapen om köttets baksidor. De vill visa att köttkonsumtionen är ohållbar och skulle kunna rymmas inom det som Eder (1999) kallar för mattabue-ring. Mat är inte bara mat, det är genom sin sociala funktion centralt i människors civilisationsprocess. Mattabun är kulturellt förankrade och emotionellt laddade matförbud, en del av ätandets kulturella logik. Genom dessa kan grundläggande moraliska problem i samhället regleras och på så sätt styra människors beteenden (Eder, 1999). I följande utdrag från ett blogginlägg om en studiecirkel i klimatsmart matlagning kopplas den återkommande vegetariska kosten samman med bland annat hälsa, kunskap, gemenskap och kreativitet:

På sin väg från jord till bord påverkar maten vi väljer att äta både människor och miljö. Här och på andra sidan jorden. Att laga vegetariskt är ett sätt att minska matens klimat- och miljöpåverkan, samtidigt som det gynnar den egna hälsan och erbjuder en värld av spännande smakkombinationer och maträtter. Tillsammans med måltidsekologen och kocken X gör vi under fem onsdagskvällar en djupdykning i det gröna köket utifrån ett antal teman. Kreativ och klimatsmart matlagning samsas med samtal och kunskapsutbyte över gemensamma måltider (Hållbara Hökarängen, 2014-10-16).

Att vegetarisk mat presenteras med en anknytning till exempelvis hälsa eller kunskap menar vi är ett led i att ladda hållbarhetsdiskursen med passande positiva värden. Detta ligger i linje med idéer om hur språket har en konstituerande roll i skapandet av diskurser. Språket skapar föreställningar om hur saker och ting *faktiskt är* genom att vi talar om dem på ett visst sätt. Diskurser bryter alltså distinktionen mellan idé och verklighet (Bergström & Boréus, 2012).

Mattabun kan även ha en solidaritetsskapande funktion som möjliggör samexistens och integrerar människor i en gemenskap (Eder, 1999). Samtliga ambassadörer för projektet Hållbara Hökarängen förespråkar en mer medveten eller kanske helt avståndstagande köttkonsumtion. En av ambassadörernas miljötips lyder: ”Bo i passivhus. Inte ha bil. Äta vegetariskt” (Hållbara Hökarängen, 2014-04-04). I ett blogginlägg (Hållbara Hökarängen, 2015-04-17) läser vi: “Alla val du gör påverkar miljön på ett eller annat sätt. Det finns många sätt att minska sin miljöpåverkan; att byta till grön el, åka mer kollektivt, gå med i en bilpool, äta mer vegetariskt och slänga mindre mat”. Vi tolkar det som att likriktade åsikter kring

hur man ska äta bidrar till att förstärka matens roll i hållbarhetsdiskursen, något som ligger i linje med Foucaults tankar om diskurser som normerande krafter. Genom repetitivt tal är avsikten att påverka normerna kring köttkonsumtion. Samtidigt menar Eder (1999) att mattabun i det moderna samhället kan fungera som differentierande. Då många idag har möjlighet att konsumera det mesta kan den moderna människan särskilja sig genom att välja att inte äta vissa saker. Man är vad man äter, och om människan vill vara unik ska hen välja unika eller ovanliga matvanor. Orsakerna till varför man äter eller inte äter någonting är många och syftet här är inte att finna svaret på uppkomsten av tabuering. Istället vill vi förstå hur tabueringen görs till något naturligt. Vi kan konstatera att en ogenomtänkt köttkonsumtion inte är en del av det hållbara livet och att ett enhetligt repetitivt tal från experter, projektet och dess ambassadörer bidrar till att förstärka den synen (1971/1993).

Både Beck (2000) och Foucault ser vikten av experter som kan samla och kartlägga vetande om människan och på så sätt skapa nya kunskapsfält där experterna kan uppträda. Experter producerar hela tiden nya kunskaper som uppfattas som sanna och objektiva och därför kan användas vid styrning (Nilsson, 2008). Idéer om olika sorters mat är ett sådant kunskapsfält och att vägen till hållbarhet går genom gemensam organisering är ett annat. Om dessa idéer är rätt eller fel, om de är den bästa vägen till hållbarhet eller ej, är inte vår uppgift att bedöma. Men enligt Foucault (1971/1993) blir idéerna om en vegetarisk kost och gemenskap till mekanismer för utestängning eller inneslutning, för att kontrollera människors sätt att handla. Kategorierna kan sedan användas för att värdera vilka beteenden som är föredömliga respektive inte önskvärda. Motorn i mekanismerna är den diskursberoende kunskapen som gör anspråk på en viss sanning som i sin tur skapar bilder av olika slags människor i samhället. Bilderna av människorna kan beskrivas genom så kallade subjekspositioner (Nilsson, 2008). Följande avsnitt kommer att handla om hur olika subjekt framträder eller tar ett steg tillbaka i hållbarhetsdiskursen i Hållbara Hökarängen.

Del 3. Den hållbara i Hökarängen

Är du hållbar lille vän?

Foucault (1971/1993) menar att man genom olika utestängningsmekanismer och språkliga uttryck kan skapa föreställningar om olika subjekt i samhället. Subjekt- en hamnar i olika subjektpositioner då de positioneras gentemot varandra eller i relation till varandra (Nilsson, 2008). I vårt empiriska underlag kan vi se att två olika subjektpositioner konstrueras och framträder; hållbara respektive ohållbara subjekt. I följande avsnitt redogör vi för de särdrag som utmärker de ohållbara subjekten i Hållbara Hökarängen.

De ohållbara subjekten karaktäriseras av vissa omständigheter som förhindrar dem från att leva hållbart. I empirin kan vi utläsa att de ohållbara subjekten rymmer två olika typer av människor som står i varsin ände av det vi fritt väljer att benämna som en resursskala. I den ena änden har vi människor som konsumerar i överflöd, vilka skulle kunna kategoriseras som *de rika*. I den andra änden finner vi människor med sämre ekonomiska och sociala förutsättningar, vilka kan kategoriseras som *de fattiga*. Både den rika och den fattiga har levnadsvanor som på olika sätt försvårar ett ekologiskt hållbart handlande. När vi i intervjuer talar om vilka som har bäst förutsättningar att leva hållbart svarar en intervjuperson följande:

Är man för fattig, med sociala problem, missbruksproblem eller något då orkar man ju inte göra saker. Då har man ju fullt upp med att hålla sig. Men börjar man få för mycket saker, har man ett sommarställe då hinner man ju inte, då ska man åka dit på helgerna så fort det blir odlingssäsong. Och börjar man också åka utomlands väldigt mycket då har man ju inte heller tid. Har man en båt då hinner man inte med någonting av det här överhuvudtaget. Så att man ska liksom befinna sig under den nivån / ... / Och sen är det arbetstid också, ska man göra gemensamma saker då orkar man inte jobba 40 timmar i veckan, då vill man inte vara med på sådant här. Så nästan alla har ju på olika sätt ett liv som gör att de inte jobbar så mycket, de som är aktiva (Intervju: Medarbetare, Hållbara Hökarängen, 2015).

Det som gör både det rika och det fattiga subjektet till ohållbara är dels att de på olika sätt saknar tid att göra saker. *Att göra saker* syftar här till ett ekologiskt engagemang som kräver aktivitet och aktivitet kräver i sin tur tid. Vi förstår det som att det hållbara subjektet måste ha tid att ägna sig åt den eftersträvansvärda gemenskapen och de gemensamma aktiviteterna. Att inte ha råd med extra tid konstrueras därför som ett ohållbart beteende, oavsett anledning. Brist på tid leder inte

till odlingsprojekt, omställning, matkurser eller vernissager. Tiden är en återkommande aspekt som utmålas som både hinder och möjlighet. I en intervju förstärks även vikten av tid som resurs: ”För det behövs några som jobbar med sakerna för att det ska funka. Det är för ideellt med miljöarbete idag så att det gör att folk inte har tid (Intervju: Medarbetare, Hållbara Hökarängen, 2015)”.

Som intervjupersonen uttryckt i tidigare citat rymmer det fattiga subjektet ibland även sociala problem. Det kan exempelvis handla om missbruk. Missbruk kan fungera exkluderande eftersom det särskiljer människor som lever enligt normen, vilket inte gynnar den gemenskap Hållbara Hökarängen vill betona. Samtidigt vill inte projektet byta ut de individer som finns på platsen eller putta någon utanför samhället. I en intervju betonas vikten av samexistens trots olikheter:

Det är klart att det är bra om man kan tvätta bort något av Krökarängenstämpeln som det här området har dragits med sedan 60-talet men det är inte vår tanke att vi ska byta ut dem som bor här utan det här är en blandad stadsdel med många olika inkomster och sociala skikt. Och det ska det få vara men man måste kunna samexistera i det. Det ska inte bara vara ölgubbar på torget, man måste också kunna gå över torget om man är en barnfamilj. Så det är väl sådana saker vi har jobbat med när det gäller social hållbarhet och sen så är det ju husen, lokalerna och centrum mycket (Intervju: Medarbetare, Hållbara Hökarängen, 2015).

I uttalandet uppfattar vi det som att en förutsättning för samexistens är de gemensamma referenspunkter som kan ena de olika människorna. Som vi tidigare analyserat handlar gemenskapen om olika gemensamma aktiviteter och engagemang som plattform för det hållbara beteendet. Hållbara Hökarängen vill inte byta ut människorna på platsen men vissa justeringar måste göras för att tid ska frigöras, eftersom de boende helt enkelt måste ha tid att engagera sig. Tiden är alltså en förutsättning för gemenskapen vilken i sin tur ligger till grund för ett hållbarhetsengagemang. Förutom tidsaspekten som berör både den rika och den fattiga, utmålas den fattiga i viss mån mer hållbar än den rika: ”Är man fattig så är man mer hållbar, det visar alla undersökningar på. Är man rik så är det ju svårare, för då måste man ju avstå från saker helt enkelt” (Intervju: Medarbetare, Hållbara Hökarängen, 2015). Enligt en intervjuperson anses den fattiga vara mer miljövänlig än den rika och då inte på grund av att den har mer tid att engagera sig. Istället handlar det om att den fattiga inte har råd att konsumera på samma sätt som den rika.

Man kan ju tycka att man skulle kunna göra ett hållbarhetsprojekt någon annanstans med människor som är höginkomsttagare och som faktiskt påverkar miljön. Här i Hökarängen, de om bor här är ju inte de som påverkar miljön mest utan de är ju ganska klimatsmarta tack vare att de inte har jättehöga inkomster och inte konsumerar så mycket, bor ganska litet och så vidare (Intervju: Medarbetare, Hållbara Hökarängen, 2015).

Här handlar det hållbara livet istället mer specifikt om våra val att exempelvis konsumera mindre och bo mindre, en uppmaning som är återkommande. Dessa val är exempel på aspekter som återigen kan kopplas till kunskap eftersom subjekten måste informeras om vad som är fel respektive rätt (Nilsson, 2008). Den rika har råd att konsumera och kommer därför att göra det eftersom en stor del av våra liv kretsar kring konsumtion (Bauman, 2012). Som intervjupersonen tidigare betonat förstår vi att det är lättare att öka standarden och motivera människor som har det svårt, att addera något till deras liv för att åstadkomma förändring. Bauman (2012) menar att fattiga människor i dagens konsumtionssamhälle saknar en betydelsefull plats. Om människan är konsument framför allt men inte har råd att konsumera saknar hen en funktion i samhället. Vi tolkar det som att Hållbara Hökarängen vill skapa ett immateriellt värde för det fattiga subjektet. Meningen är att stärka människans känsla av att hen har ett syfte. Om projektet istället genomförts i en annan stadsdel med större andel rika hade det krävts att de gör vissa uppoffringar, både ekonomiskt och tidsmässigt. Det skulle innebära ett nedköp i levnadsstandard och bekvämlighet. Något både Eder (1999) och Bauman (2007) menar är svårt för människan. Följande citat belyser hur en ohållbar livsstil kan se ut enligt en intervjuperson.

Det värsta är ju kanske att köpa en stor hästgård någonstans utanför stan, bilpendla in till ditt jobb i en stor SUV och din man har en likadan och dina barn skaffar så fort de fyller 18 och sen åker ni ändå på charterresor och köper färdigmat och låter era egendomar och mark bara förfalla och läser Hem & gård eller vad heter de, lantliv (Intervju: Medarbetare, Hållbara Hökarängen, 2015).

Bilden av den rika som målas upp i citatet rymmer vissa beteenden och objekt som sedan tidigare identifierats som icke önskvärda. Bland annat det som enligt Eder (1999) kan kallas smuts; industrierna, bilen, resor och ett konsumtionsöverskott.

Både den rika och den fattiga blir föremål för olika typer av disciplinering (Foucault, 1975/2003). Disciplineringen handlar bland annat om den diskursiva styrningen som i sin tur syftar till att få människor att tänka och agera i linje med det hållbara subjektet (Möllerström, 2011). Trots att man i Hållbara Hökarängen berättar att de boende i området till stor del utgörs av låginkomsttagare, som kan liknas vid den fattiga, gör projektet även den rika till föremål för disciplinering. Genom det repetitiva talet förkastas sättet den rika lever på. Därvid stannar dock ansträngningarna att disciplinera den rika eftersom hen är svårare att påverka. En medarbetare i projektet uttrycker det enligt följande: "Man vill ju inte peta i rika människor så ofta då det är de som jobbar i projekten och det handlar om deras eget liv" (Intervju: Medarbetare, Hållbara Hökarängen, 2015). Citatet är inte enbart ett exempel på svårigheterna med att disciplinera den rika utan blottar även en maktaspekt. Vi tolkar det som ett uttryck för att den rika redan befinner sig i en maktposition i samhället och därför inte lika lätt underordnar sig andra maktordningar. Det gör den fattiga mer lämpad för disciplinering. Trots att de boende i Hökarängen anses leva mindre ohållbart än exempelvis höginkomsttagare blir de i projektet Hållbara Hökarängen föremål för disciplinering som avser alltifrån livsstil till värden och normer. De som inte faller inom ramarna för det önskvärda subjektet måste påverkas för att uppnå särskilda mål. Påverkan gäller allt ifrån viljan att välja gemenskap till de ansträngningar som krävs för att odla eller se över sin konsumtion.

Utifrån de ohållbara subjektens kvaliteter drar vi slutsatsen att det hållbara subjektet måste ha två förutsättningar. Den första är som vi tidigare nämnt tid, men ytterligare en viktig förutsättning är kunskap. Konstruktionen av subjekt innefattar makt eftersom kategoriseringen av subjekt baseras på en viss typ av kunskap. Många av de diskursiva styrteknikerna vi identifierat i projektet syftar till att öka människors kunskap om samhället och dess kurs. I Hållbara Hökarängen utgår man därmed från att människor, oavsett inkomst, saknar kunskap om det hållbara livet. Tid och kunskap är dock inte tillräckligt för att vara hållbar. Det måste finnas ett incitament för att agera och justera sin tid i linje med den kunskap man har om hur världen är beskaffad och vart den är på väg. Det måste finnas en vilja. Kunskapen, som bland annat levereras i form av hot och risker, syftar till att få människor att förändra sitt beteende (Beck, 2000). Samtidigt menar Eder (1999) att det finns ett glapp mellan det ekologiska förnuftet och den ekologiska moralen.

Trots att vi vet att våra livsstilar är ohållbara gör vi ingenting åt saken (Eder, 1999). Vi tolkar det som att det hållbara subjektets vilja därmed måste skapas med hjälp av något annat eftersträvansvärt. Det gör Hållbara Hökarängen genom att förmedla ett helt paket eller en livsstil att sträva efter. Det kan liknas vid Foucaults *levnadskonst*, där subjektet av egen vilja internaliserar diskursen i sitt sätt att leva. Det hållbara subjektets konstruerade livsstil har likheter med den kreativa grupp som teoretiserats av Richard Florida (2006). I kommande avsnitt ska vi därför, med hjälp av Floridas (2006) teorier, försöka klargöra vilka egenskaper det hållbara subjektet tillskrivs.

Den kreativa klassen flyttar in

I kontrast till de ohållbara subjekten konstrueras det hållbara subjektet i Hållbara Hökarängen genom ett tilltal till olika goda och attraktiva egenskaper. En ständigt återkommande egenskap hos det hållbara subjektet är kreativitet. Inom Hållbara Hökarängen yttrar sig kreativiteten på olika sätt. Dels är ett av projektets grundfundament en satsning på konstnärlig verksamhet. Men det yttrar sig även genom olika utsagor från projektet som vi menar appellerar till en kreativ och aktiv människa. På bloggen tipsar Hållbara Hökarängen om kulturella och skapande aktiviteter som bland annat dans- och musikevenemang, gör det själv-tips och kreativ och klimatsmart matlagning. Den person som antas delta i Hållbara Hökarängens olika aktiviteter har vissa likheter med Floridas (2006) kreativa klass. Utifrån Floridas (2006) resonemang om olika scener med medföljande livsstilsfaktorer som avgör var den kreativa klassen trivs menar vi att Hökarängen kan locka denna grupp. Scenerna kan likställas med miljöer eller platser. Ur Hållbara Hökarängens första projektplan står det:

Målgruppen är intresserade av ekologisk mat, vegetarisk livsstil och odling. De är beresta och ett flertal har bott i Berlin samtidigt som de har en lokal stolthet och kärlek till Hökarängen. På grund av det dåliga utbudet i Hökarängen åker man in till stan för att fika eller gå ut och äta. /.../ Det finns även boende som har ett amatörintresse inom konst och som är nyfikna på att ta del av den konstnärliga verksamhet som pågår bland de mer professionella.

Vi kan profilera Hökarängen som en dynamisk 50-talspärla med en kreativ befolkning och mycket konstnärlig verksamhet. Den viktigaste målgruppen att rikta sig till är unga vuxna i och utanför stadsdelen (Hållbara Hökarängen, 2012).

Citaten visar på hur Hållbara Hökarängen konstruerar ett subjekt med intresse för bland annat konst och kreativitet. Det första citatet visar på att det avsedda subjektet i projektet saknar vad Florida (2006) kallar för tredje platser, alltså mötesplatser bortom hemmet och arbetsplatsen.

Den kreativa klassen efterfrågar en upplevelsebaserad fritid, något de både tids- och kostnadsmässigt prioriterar framför konsumtion av traditionella varor. Som tidigare analyserats utmålans konsumtionen av varor från industrierna enligt Eders (1999) teori som smutsiga eller dåliga, något som i sin tur skulle kunna bidra till att de boende väljer en upplevelsebaserad fritid framför konsumtion som aktivitet. Upplevelserna som spelar en central roll i fritiden kännetecknas vidare av en vilja att aktivt delta i organiseringen av fritidslivet och därmed bekräfta idén om sig själv som en kreativ varelse. I Hållbara Hökarängen kan vi se att odling, kreativa matlagningskurser och andra gemensamma aktiviteter kan fylla denna funktion. Status och identitet är kopplat till erfarenheter snarare än tillgångar. Många gånger mäts kostnader i tid istället för pengar, i form av upplevelser som ger hög livskvalitet (Florida, 2006). Som vi nämnt i föregående avsnitt är just tid något som i Hållbara Hökarängen går hand i hand med ett hållbart levnadssätt. När en medarbetare i projektet beskriver Hökarängen i form av en person låter det såhär:

Det skulle vara en person, jag vet inte om det skulle vara en man eller kvinna men det skulle vara en person, en hen, som var kreativ och som inte hade ett heltidsjobb utan antingen studerade hel-eller halvtid eller hade ett kreativt yrke. Ett eller två barn absolut. Och är väldigt miljömedveten och empatisk skulle jag säga (Intervju: Medarbetare, Hållbara Hökarängen, 2015).

I detta citat kan vi se hur Floridas (2006) uttryck fri agent aktualiseras. Den kreativa klassen värdesätter friheten från traditionellt heltidsarbete och hur denna person skulle kunna utgöra vad Florida (2006) kallar för den kreativa kärnan, alltså en person som livnär sig på kreativa yrken såsom kreatör, journalist eller konstnär. Samtidigt kopplas andra positiva värden ihop med den kreativa människan, exempelvis empati. Ytterligare ett viktigt begrepp som kopplas ihop med kreativitet och empati är miljömedvetenhet. Att vara miljömedveten, kreativ och empatisk blir värden som tilldelas en intertextuell relation, vilket i sin tur bidrar till att forma och förstärka det önskvärda subjektet i hållbarhetsbegreppet. För att återigen

knyta an till de scener den kreativa klassen söker som skådeplats för sin livsstil kan det sägas att de gärna får rymma ett organiskt gatuliv (Florida, 2006). Florida (2006) menar även att tidigare ruffiga områden uppskattas av den kreativa klassen och upplevs organiska på grund av sin historiska miljö. De skapar en kulturell gemenskap där mångfald och mötesplatser anses vara berikande för stadsrummet. Hökarängen, med sin sociala mångfald och historiska miljö kan ses som ett exempel på ett sådant område. I Hökarängen ryms även den autenticitet som Florida (2006) menar att den kreativa klassen eftersöker. Autenticitet kommer till uttryck i Hållbara Hökarängen bland annat genom att de försökt bevara och förstärka den retro femtiotalsdesignen i centrum.

Som tidigare nämnt är det en explicit ambition inom projektet att locka konstnärer för att skapa en mer levande stadsdel. Det ska i sin tur locka ytterligare konstnärliga verksamheter till området. Vi menar att satsningen på den konstnärliga verksamheten är ett sätt att skapa förutsättningar för den kreativa klassen att etablera sig på platsen. I citatet nedan ser vi hur kreativitet tydligt kopplas ihop med hållbarhet och därmed kommer att utgöra en viktig del i diskursen om hållbarhet. Det hållbara subjektets drivkraft är kreativitet:

Vi såg konsten som ett sätt att skapa en mer levande stadsdel, vi har många gamla lokaler i det här området / ... / och när vi funderade på vad man kan göra med de lokalerna såg vi den möjligheten i dialog med konsthallen. Så därför gjorde vi så att vi vek tjugo av de finaste lokalerna med fönster och ljus och sådant där till konstnärer / / Och det har ju liksom lett till att det är en kreativ stadsdel och då vill man vara här med sin kreativa verksamhet. Också har det lett till att fler har öppnat, arkitekter, formgivare, tapetserare, det har liksom dragit till sig nya lokallyresgäster så det är i allra högsta grad en del av hållbarhetsprojektet tycker jag. Och en väldigt medveten satsning från vår sida (Intervju: Medarbetare, Hållbara Hökarängen, 2015).

Idéer om hur subjekten ordnar sitt liv i Hållbara Hökarängen kan även liknas vid diskursiv styrning (Foucault, 2002b). I detta avseende kommer styrningen till uttryck genom att individer själva internaliserar egenskaper, vilket kan ses som en förlängning av maktordningen. Individen skapar och förädlar sitt liv likt ett konstverk (Foucault, 2002b). I Foucaults verk handlar denna styrning eller levnads-konst ofta om att kontrollera kroppen, i Hållbara Hökarängen kan vi istället se att individen underkastar sig egna moraliska regleringar på andra sätt. De anpassar

sig, gör uppoffringar eller avstår från särskilda beteenden för att förverkliga sig själva som hållbara subjekt.

X arbetar som lärare i textilbranschen men har valt att arbeta halvtid för att hinna med andra sådant som hon brinner för. Hon har en massa olika idéer som hon vill genomföra alltifrån att bygga Warrékupor, en sorts bikupa som är bättre anpassade till binas naturliga levnadssätt än vanliga bikupor till att kompostera (Hållbara Hökarängen, 2015).

Jag var ju på en kurs här nu i helgen och då var det en tjej, hon badar en gång i veckan också använder hon badvattnet för att spola i toaletten och vattna blommorna och liksom lever så. För vissa är ju det jättebeundransvärt men många tycker bara "knäpp tjej" liksom (Intervju: Medarbetare, Hållbara Hökarängen, 2015).

I det här avsnittet av analysen har vi kommit fram till att kreativitet är ett centralt drag hos det hållbara subjektet i Hållbara Hökarängen. Utöver kreativitet krävs också tid och resurser i form av kunskap för att lyckas i det hållbara livet. Vi har konstaterat att det hållbara subjektet har vissa likheter med Floridas (2006) kreativa klass och att det kreativa subjektet skulle kunna trivas bra i Hökarängens kreativa mångfald. Men vi kan även se att det hållbara subjektet gör viktiga avsteg från den grupp Florida beskriver. De väsentliga skillnaderna yttrar sig genom att de hållbara i Hållbara Hökarängen väljer bort konsumtionssamhället och rör sig från individualismen och den kreativa klassens karriärsfokus mot ett mer lokalt liv med kollektivismen i fokus. Den väsentliga skillnaden kommer vi att behandla i analysens följande avsnitt.

Knack knack, vem där? Homo Ecologus

I analysen av vårt empiriska underlag har vi kunnat koppla ihop det hållbara subjektet med ett begrepp som bland andra Möllerström (2011) använder, Homo Creativus. Homo Creativus är subjektet i Floridas (2006) teori om den kreativa klassen. I Hållbara Hökarängen finns dock vissa avgörande avvikelser från Floridas (2006) subjekt som visar på ytterligare utveckling av den eftersträvarsvärda kreativa klassen. Vi vill därför på eget initiativ försöka förkroppsliga det subjekt som kommer till uttryck i Hållbara Hökarängen. Låt oss därför presentera det subjekt som vi anser tar form i diskursens uttryck: Homo Ecologus. Vi vill betona att den Homo Ecologus vi fortsättningsvis ger form åt inte har koppling till andra teorier

eller tankar med samma namn. Det här är vår ambition att undersöka vem som kommer till tals och vem som helst ska ta plats i projektet Hållbara Hökarängen.

Till skillnad från Floridas (2006) Homo Creativus rör sig Homo Ecologus mot kollektivismen. Gemensamt välbefinnande och kollektiva aktiviteter är utmärkande för det ekologiska livet. Då ett större fokus läggs på gruppen förstärks egenskaper som empati eftersom de implicit värnar om andra och sin omgivning. Homo Ecologus är medelinkomsttagare med ett flexibelt och gärna kreativt yrke. Resurser och status mäts, precis som för Homo Creativus, i tid. Tiden frigörs bland annat i det flexibla yrket. Istället för att konsumera varor ägnar sig Homo Ecologus åt en medveten konsumtion av upplevelser. De tar avstånd från Baumanns (2012) tes om människan som konsument framför allt. Diskursen om hållbarhet internaliseras i subjektets levnadssätt och handlar bland annat om att avstå från det smutsiga i samhället i enlighet med Eders (1999) uppdelning av rent och smuts. Kött, bil och energiförbrukning i bostäder ses som något negativt. Istället är Homo Ecologus vegetarian, låter bilen stå och ser över sina vanor. Vi tolkar det som att Homo Ecologus aktivt tar avstånd från förgivet tagna aktiviteter eftersom de, enligt den rådande kunskapen, ses som skadliga eller felaktiga. Det finns ett starkt fokus på det lokala engagemanget. Om det är orsaken till eller följden av ett begränsat resande är svårt att säga i just den här studien. Klart är att Homo Ecologus ogärna flyger. Istället tar de tåget till Berlin eller hittar på kreativa aktiviteter i det lokala samhället. Homo Ecologus styrs enligt förnuftets logik. I linje med Foucaults moderna diskursiva styrning präglas subjektet av en rationell tilltro till kunskap. De saknar inte det glapp som Eder (1999) utmålar mellan ekologiskt förnuft och moral. Istället lever de som de lär ända ut i fingerspetsarna, som ofta är i jorden och bökar. Homo Ecologus strävar efter att vara oberoende av marknaden. De vill ha kontroll över de risker som enligt Beck (2000) präglar samhället, därför försöker Homo Ecologus i så hög utsträckning som möjligt tillverka sina egna produkter. Homo Ecologus är alltså en karaktär som rymmer en del intressanta motsägelser i utrymmet mellan en hypermodern form av levnadskonst och vurmen för det gamla, kollektivistiska och enkla livet.

Slutsats och diskussion

Vår studie syftar till att nå fördjupade kunskaper om de diskursiva styrtekniker vi kan se exempel på i Hållbara Hökarängen. De kan liknas vid PR-tekniker eller kommunikativa grepp. Genom att titta närmre på teknikerna vill vi förstå hur en diskurs befästs och nya sanningar etableras i Hållbara Hökarängen. Diskursiva styrtekniker påverkar vår verklighet och världsbild. Det gäller synen på samhället såväl som individer, beteenden och tankar. Den bild av samhället som förmedlas i Hållbara Hökarängen utgår från idéer om ett risksamhälle. Genom att konstruera problem med förankring i det etablerade risksamhället skapar Hållbara Hökarängen goda förutsättningar som legitimerar projektet. Samhället är fyllt med smuts vi måste värja oss mot (Eder, 1999). Det smutsiga utmålas med ord som kemikalier, utsläpp, konsumtion, industrier, bilar och kött. Konsumtion utmålas som en skadlig biprodukt av moderniseringen. Genom expertutlåtanden vill Hållbara Hökarängen förstärka problemdefinitionen med förhoppningar om att påverka beteenden. Ett sätt att erbjuda alternativa livsstilar är genom att lyfta vikten av gemenskap. Med gemenskap vill de skapa engagemang för omgivningen, samt stärka den lokala samhörigheten. Inledningsvis ställde vi oss frågan om vilka ideal och värden som eftersträvas i Hållbara Hökarängen samt hur de bidrar till att skapa en diskurs om hållbarhet? Nyss nämnda handlingar och kommunikativa grepp är alla exempel på diskursiva styrtekniker som tillsammans konstruerar en diskurs om hållbarhet. Bakom varje styrteknik finns en uppfattning om människan, en subjektsposition, som påverkar handlingarna. Genom exempelvis repetitivt tal konstrueras subjektspositioner med önskvärda respektive icke önskvärda beteenden som i sin tur strukturerar handlingsfält för individen. I analysen har vi granskat olika utsagor som projektet gett upphov till och stött på återkommande exempel på beteenden, ideal och värden som vi tolkar som eftersträvansvärda enligt projektet. Det hållbara subjektet konstrueras i relation till det ohållbara och utmärks av särskilda förutsättningar och egenskaper. Kreativitet och gemenskap är det eftersträvansvärda. Begreppen rymmer en balans mellan den självständiga in-

ternaliseringen av en särskild livsstil och det kollektiva engagemanget för hållbarhet, där tid och kunskap är två grundläggande förutsättningarna för det hållbara livet. Samtidigt stödjer resultaten av vår studie den tendens vi identifierat i tidigare forskning. Hållbara Hökarängen präglas av en uppfattning om att social och ekologisk hållbarhet går hand i hand, något som återspeglas i betoningen på gemenskap, mångfald och lokala aktiviteter.

Hållbara Hökarängen bjuder alltså in en kreativ, medveten och aktiv kollektivist att leva och verka på platsen. En människa som genom självstyrning behärskar sin konsumtion och ser över sina vanor. Det är ett subjekt som förkroppsligas i vår idé om Homo Ecologus. Hållbara Hökarängen säger att de inte vill byta ut någon men diskursiva styrtekniker handlar om att ändra beteenden. Samtidigt vill de värna om platsens mångfald och erbjuder goda förutsättningar för samexistens mellan Homo Ecologus och andra typer av människor. Vi funderar dock på vad det innebär när en snäv bild av ett samhälle och dess invånare ständigt reproduceras. Om vi i linje med ett foucauldianskt perspektiv bortser från vad som är rätt eller fel i sammanhanget och istället tittar på hur föreställningar konstrueras och befästs som sanningar, ser vi ett behov av att problematisera Hållbara Hökarängens tillvägagångssätt.

Den moderna diskursiva styrningen handlar om att påverka människor till självstyrning så att de internaliserar diskursen i sitt levnadssätt. Hållbara Hökarängen och i förlängningen Stockholmshem befinner sig i en särskild kontext eftersom de är ett kommunalt bostadsbolag som ska verka i allmännyttans syfte och därmed finnas till för många olika grupper av människor. Genom att utöva diskursiva styrtekniker kan man i stor utsträckning påverka hur människor ska leva, bo, verka och tänka. Den bild som förmedlas av samhället och individen i Hållbara Hökarängen kan enligt oss begränsa människors möjligheter eftersom diskurser fungerar både inneslutande och uteslutande. Genom att påverka attityder och beteenden konstrueras ett enhetligt och likriktat hållbart subjekt. Genom den diskursiva styrningen vill Hållbara Hökarängen öka kunskapen om det *bästa* livet. Förhoppningen är att subjektet ska underkasta sig sina egna moraliska värderingar och anpassa eller behärska sin konsumtion av mat, produkter och livsstilar som inte gynnar Hållbara Hökarängens önskvärda samhälle.

Vi som författat denna studie förstår utifrån vår kunskap och världssyn att miljöproblematiken är ett reellt hot som angår oss alla. De initiativ som tas i Hökar-

ängen kan bidra till att statuera ett föredömligt exempel för andra projekt inom hållbar stadsutveckling och gör även bidrag för skapa ett mer hållbart samhälle. Däremot menar vi med vår utgångspunkt i samhällsvetenskapen att det är viktigt att kritiskt granska och förhålla sig till de värden och normer som ryms inom hållbarhetsbegreppet. På så sätt drivs diskussionen framåt och förhindrar att vi fastnar i förhärskade diskurser som eventuellt skulle kunna hämma en hållbar utveckling. Då ett kritiskt maktperspektiv sällan appliceras på studier inom strategisk kommunikation bidrar studien till att synliggöra det inflytande som makthavande institutioner har ifråga om att påverka individens tankar och handlingsutrymme. Eftersom PR-tekniker är ett verktyg för diskursiv styrning menar vi att kommunikationsforskningen får en allt viktigare roll i att avtäcka de maktstrukturer som organiserar handlingsfält i ett fritt och demokratiskt samhälle.

Förslag till vidare forskning

Om vi som författat denna studie hade haft mer tid hade vi velat öka studiens omfattning genom att inkludera ett mottagarperspektiv. Maktbärande institutioner utgör en viktig del i konstruerandet av diskurser, men eftersom diskursiva styrtekniker i stor utsträckning innefattar att subjektet själv internaliserar diskursen hade ett mottagarperspektiv kunnat belysa andra intressanta aspekter. Då skulle man exempelvis kunnat genomföra fokusgruppsintervjuer för att se hur subjekten ser på sig själva och dess roll i det diskursiva sammanhanget. Dessutom hade det varit intressant att göra en jämförande studie för att se om samma eller andra idealbilder och värden reproduceras i andra projekt eller på andra områden, såväl nationellt som internationellt.

Referenser

Böcker

- Bauman, Z. (2012). *Arbete, konsumtion och den nya fattigdomen*. (2. uppl.) Göteborg: Daidalos.
- Bauman, Z. (2007) *Consuming Life*. Cambridge: Polity Press.
- Bergström, G. & Boréus, K. (red.) (2012). *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. (3., [utök.] uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. (2 uppl.) Malmö: Liber.
- Czarniawska, Barbara. (2007). *Organisering kring hot och risk*. (1. uppl) Lund: Studentlitteratur.
- Daymon, C. & Holloway, I. (2011). *Qualitative Research Methods in Public Relations and Marketing Communications*. (2 uppl.) London: Taylor & Francis.
- Eder, K. (1999). *Natur och samhälle: om det praktiska förnuftets evolution*. Göteborg: Daidalos.
- Eksell, J & Thelander, Å. (2014). Kvalitativ analys inom strategisk kommunikation. I Eksell, J & Thelander, Å (Red), *Kvalitativa metoder i strategisk kommunikation* (s. 197-214). Johanneshov: MTM.
- Foucault, M. (2008). *Diskursernas kamp (Texter i urval av Göstelius, T och Olsson U.)*. Eslöv: Brutus Östlings Bokförlag Symposion.
- Foucault, M. (1971/1993). *Diskursens ordning*. Stockholm/Stehag: Brutus Östlings Bokförlag Symosion.
- Foucault, M. (2002). *Sexualitetens historia. Bd 2, Njutningarnas bruk*. ([Ny utg.]). Göteborg: Daidalos.
- Foucault, M. (1975/2003). *Övervakning och straff*. Lund: Arkiv Förlag.
- Florida, R.L. (2006). *Den kreativa klassens framväxt*. Stockholm: Daidalos.
- Grankvist, P. (2012). *CSR i praktiken: hur företag jobbar med hållbarhet för att tjäna pengar*. (Ny, rev. uppl.) Malmö: Liber.

- Heide, M & Simonsson, C. (2014). Kvalitet och kunskap i fallstudier. I Eksell, J & Thelander, Å (Red), *Kvalitativa metoder i strategisk kommunikation* (s. 215-230). Johanneshov: MTM.
- Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. (2. uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Lukes, S. (2005). *Power: a radical view*. (2. expanded ed.) Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Merriam, S.B. (1994). *Fallstudien som forskningsmetod*. Lund: Studentlitteratur.
- Möllerström, V. (2011). *Malmö's omvandling: från arbetarstad till kunskapsstad: en diskursanalytisk studie av Malmö's förnyelse*. Diss. Lund: Lunds universitet, 2010. Lund.
- Möllerström, V. & Stenberg, J. (2014) Diskursanalys som metod inom strategisk kommunikation. I Eksell, J & Thelander, Å (Red), *Kvalitativa metoder i strategisk kommunikation* (s.127-147). Johanneshov: MTM.
- Nilsson, R. (2008). *Foucault: en introduktion*. Malmö: Égalité.
- Schoug, F. (2003). Inledning. I Idvall, M. och Schoug, F. (red.). *Kunskapssamhällets marknad*. Lund: Studentlitteratur.
- Schönning, K. (2000). *Hökarängen*. Stockholm: Stockholmshem.
- Wibeck, V. (2010). Fokusgrupper: om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod. Lund: Studentlitteratur.
- Winther Jørgensen, M. och Phillips, L. (2000) *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Zukin, S. (2005), *The Culture of Cities*. Blackwell Publishers.
- Åkerström, M. (2010). *Den kosmetiska demokratin: en studie av den politiska diskursiva praktiken i Sjöbo och Ystad*. Diss. Lund : Lunds universitet, 2010. Lund.
- Åkerström, M. (2014) Olika vetenskapsteoretiska perspektiv ger olika kunskap: Leave the gun - take the cannoli. I Eksell, J & Thelander, Å (Red), *Kvalitativa metoder i strategisk kommunikation* (s. 249-266). Johanneshov: MTM.

Vetenskapliga artiklar

- Abdelsalam, T. R., & Ghada, M. (2013) The impact of sustainability trends on housing design identity of Arab cities. *HBRC Journal* 9(2), 159-172.
- A, AlQahtany., Y, Rezgui & H, Li. (2012). A proposed model for sustainable urban planning development for environmentally friendly communities. *Architectural Engineering & Design Management*, 9(3), 176-194. doi: 10.1080/17452007.2012.738042.
- Andersen, T. H., & Van Kempen, R. (2003). New trends in urban policies in Europe: evidence from the Netherlands and Denmark. *Cities*, 20(2), 77-86. doi: 10.1016/S0264-2751(02)00116-6.
- Bolund, P., & Hunhammar, S. (1999). Ecosystem services in urban areas. *Ecological Economics*, 29(2), 293 -301. doi: 10.1016/s0921 -8009(99)00013-0.
- Evans, G. (2003) Hard branding the cultural city - From Prada to Prada. *International Journal of Urban and Regional Research* 27(2), 417-440.
- Gustavsson, E., & Elander, I. (2012) Cocky and climate smart? Climate change mitigation and place-branding in three Swedish towns. *Local Environment* 17(8), 769-782. doi: 10.1080/13549839.2012.678319.
- Jenny, A. E. (2006). A participatory approach to conservation in the Calakmul Biosphere Reserve, Campeche, Mexico. *Landscape and Urban Planning*, 74, 242-266. doi: 10.1016/j.landurbplan.2004.09.006.
- Kavaratzis, M. och Asworth, J. (2005). City branding: an effective assertion of identity or transitory marketing trick? *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 96(5), 506-514. doi: 10.1111/j.1467-9663.2005.00482.x.
- Mueller, J. E. & Dooling, S. (2011) Sustainability and vulnerability: integrating equity into plans for central city redevelopment. *Journal of Urbanism: International Research on Placemaking and Urban Sustainability*, 4(3), 201-222. doi: 10.1080/17549175.2011.633346.
- Ratiu, D. E. (2013) Creative cities and/or sustainable cities: Discourses and practices. *The Sustainable City and the Arts* 4(3), 125-135. doi:10.1016/j.ccs.2013.04.002.
- Rerat, P. (2012) Housing, the Compact City and Sustainable Development: Some Insights From Recent Urban Trends in Switzerland. *International Journal of Housing Policy* 12(2), 115–136.
- Wallbaum, H., Krank, S., & Teloh, R. (2011). Prioritizing sustainability eriteria in urban planning processes: Methodology application. *Journal of Urban Plan-*

ning and Development, 137(1), 20-28. doi: 10.1061/ (ASCE)UP. 1943-5444.0000038.

Wanner, T., (2015) The New 'Passive Revolution' of the Green Economy and Growth Discourse: Maintaining the 'Sustainable Development' of Neoliberal Capitalism. *New Political Economy*, 20(1) 21-41. doi: 10.1080/13563467.2013.866081.

Rapporter och undersökningar

UN-HABITAT. (2009). *Planning sustainable cities - global report on human settlements 2009. UNHabitAT for a better urban future*. United Nations: United Nations Human Settlements Programme.

Offentligt material Hållbara Hökarängen/Stockholmshem

Hållbara Hökarängen - ett utvecklingsprojekt inom Stockholmshem. (2012). Hållbara Hökarängen/Stockholmshem.

Webbsidor

Hållbara Hökarängen. (u.å.) *Emma Eriksson*. Hämtad 2015-05-05, från <http://hallbarahokarangen.com/emma-eriksson/>

Hållbara Hökarängen. (u.å.). *Om Hållbara Hökarängen*. Hämtad 2015-04-16, från <http://hallbarahokarangen.com/about/>

Hållbara Hökarängen. (u.å.). *Jenny Cederholm*. Hämtad 2015-05-05, från <http://hallbarahokarangen.com/jenny-cederholm/>

NE. (u.å.). *Hållbar Utveckling*. Hämtad 2015-04-22, från <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/h%C3%A5llbar-utveckling>

Sida. (2014). *Visste du detta om urbanisering?* Hämtad 2015-04-17, från <http://www.sida.se/Svenska/sa-arbetar-vi/Globala-utmaningar/Visste-du-detta-om-urbanisering/>

Stockholmshem. (u.å.). *Hökarängen*. Hämtad 2015-04-16, från <http://www.stockholmshem.se/Boende/Vara-omraden/Soderort/Hokarangen/>

WWF. (2014). *Living Planet Report 2014 - så mår planeten jorden*. Hämtad 2015-04-16, från <http://www.wwf.se/vrt-arbete/ekologiska-fotavtryck/living-planet-report-2014/1580088-living-planet-report-2014-s-mr-planeten-jorden>

Blogginlägg

Hållbara Hökarängen. (2014-04-04). Evalotta Stoyanova - bilfri passivhusbo och hängiven handarbetare [Blogginlägg]. Hämtad från <http://hallbarahokarangen.com/tag/passivhus/>

Hållbara Hökarängen. (2014-09-17). Testa Sustainable Innovations smarta elfordon under Hållbarhetsfestivalen [Blogginlägg]. Hämtad från <http://hallbarahokarangen.com/2014/09/page/2/>

Hållbara Hökarängen. (2014-10-16). Nu startar vi en studiecirkel om klimatsmart mat [Blogginlägg]. Hämtad från <http://hallbarahokarangen.com/tag/klimatmat-se/>

Hållbara Hökarängen. (2014-10-17). Kycklingarna bodde i badkaret [Blogginlägg]. Hämtad från <http://hallbarahokarangen.com/tag/gubbangen/>

Hållbara Hökarängen. (2014-11-12). Sveriges ekologiska fotavtryck växer [Blogginlägg]. Hämtad från <http://hallbarahokarangen.com/katarina-axelsson-sveriges-ekologiska-fotavtryck-vaxer/>

Hållbara Hökarängen. (2015-02-03). Stadsodlingskurs i Hökarängen [Blogginlägg]. Hämtad från <http://hallbarahokarangen.com/tag/stadsodling/>

Hållbara Hökarängen. (2015-02-05). Småbarnsförälder med miljöintresse? Välkommen på workshop! [Blogginlägg]. Hämtad från <http://hallbarahokarangen.com/tag/ekologisk-barnmat/>

Hållbara Hökarängen. (2015-04-17). Min Klimatpåverkan hjälper dig till en miljösmartare livsstil [Blogginlägg]. Hämtad från <http://hallbarahokarangen.com/min-klimatpaverkan-hjalper-dig-till-en-miljosmartare-livsstil/>

Bilagor

Vi har delat in våra intervjuguider i teman som på olika sätt har anknytning till projektet hållbara Hökarängen och den ingång vi vill ha i studien. Vi vill belysa hur man pratar om hållbarhet samt vilka bilder av individen och samhället som konstrueras. Vi har valt att genomföra intervjuerna efter separata guider då personerna vi talat med haft olika funktioner och kompetenser i projektet. Intervjuerna är av semistrukturerad karaktär och guidas av frågorna nedan.

Intervjuguide 1

Om projektet

- Berätta lite om projektet Hållbara Hökarängen? (Följdfråga: När började projektet och när slutar det?)
- Vad är Hökarängen för ställe?
- Vad tror du att människor som inte bor här har för bild av Hökarängen?
- Vad tror ni att projektet kan göra för den allmänna bilden av Hökarängen?
- Varför behövde Hökarängen förändras?
- Vilka utmaningar har funnits i Hökarängen?
- Vad är målet med projektet? (Varför, hur, när?)
- Finns det några förebilder för projektet?
- När du besöker Hökarängen i framtiden, hur ser stadsdelen ut då?

Om hållbarhet

- Berätta lite om valet av fokus “*Hållbara Hökarängen*”? Varför blev det inte exempelvis levande Hökarängen, eller kreativa Hökarängen?
- Finns det några särskilda utmaningar eller möjligheter som bidragit till att man satsat på hållbarhet i just Hökarängen?

- Vad menas med hållbarhet?
- Följdfråga: Hur yttrar sig det i projektet (socialt, miljömässigt, ekonomiskt)?
- Varför är hållbarhet viktigt för Stockholms hem?
- Hur har engagemanget för hållbarhet, miljö och natur sett ut tidigare i Hökarängen?
- Att t.ex köpa ekologiskt eller att hålla på med permakultur kanske kan upplevas lite knepigt. det finns många olika idéer om vad det innebär att leva ekologiskt och det krävs en viss förförståelse, hur tänker ni kring det?
- Följdfråga: Spelar *kunskap* roll när människor engagerar sig? Vad är det människor behöver informeras om?
- Vad innebär ekologiska varor? Varför är det viktigt?
- Vi har sett att ni har hållbarhetsambassadörer. Berätta mer om hur ni valt ut dem?

Om kommunikation

- Hur kommunicerar ni med de aktörer ni vill nå?
- Följdfråga: Vilka kommunikationskanaler har ni?
- (Hur når ni de som inte är aktiva på sociala medier?)
- Finns det en särskild målgrupp som era kommunikationsinsatser riktar sig emot, eller gäller den allmänt alla som bor i Hökarängen?
- Följdfråga: om allmänt, finns det något som är gemensamt för de olika människorna som bor här?
- Finns det särskilda grupper som är svåra att nå? Varför?
- Följdfråga: Hur arbetar ni med dem som är svåra att nå?

Projektets tre delar

- Projektet fokuserar på satsningar inom områdena centrumutveckling, hållbarhet och konstnärlig verksamhet.
- Berätta mer om centrumutvecklingen. Hur kommer det sig till exempel att ni valde just retro skyltning osv?

- Ni har ju många fina konstprojekt i Hökarängen, och har satsat på att locka konstnärer till stadsdelen. Vad tror du att detta innebär för stadsdelen?
- Prägla hållbarhetstänket centrumutvecklingen och satsningar på konstnärlig verksamhet. Hänger de ihop? Vad finns för samband mellan dessa?
- Individ och hållbarhet
- Om Hökarängen vore en person, hur skulle den personen vara då? (Menas: Vem är det som bor i Hökarängen?)
- Beskriv hur man som boende i Hökarängen lever hållbart.
- Vad tror du är utmaningarna för individen när det kommer till att leva mer hållbart? Vilka är de största trösklarna?
- Det bor ca 8000 personer i Hökarängen, hur upplever du viljan att engagera sig bland dem?
- Hur gör ni för att engagera de boende i Hökarängen? (Fråga om de gemensamma aktiviteterna om intervjupersonen inte tar upp det själv)
- På bloggen talar ni mycket om gemenskap, grannsämja och lyfter vikten av kollektiva aktiviteter.
- Vilken roll spelar det när det kommer till hållbarhet?
- Vi läser på er hemsida att ni genom ett samarbete med Stockholms stadmission vill bidra till ett mänskligare samhälle. Beskriv hur ser ett mänskligare samhälle ut?

Motsättningar och kompromisser

- Vilka har de allmänna reaktionerna på projektet varit?
- Följdfråga: Varför tror du att människor reagerar på det här sättet?
- *(Det är ju ett dialogprojekt, där olika intressen ibland ställs mot varandra)* Har det uppstått några tillfällen då det fått bli kompromisser mellan Stockholms hems och boende/medborgares idéer och önskemål? Exempel?
- Vi har hört, bland annat i radioprogrammet Konflikt i P1, om att det finns vissa delade meningar om projektet? Vissa som uttryck oro över eventuella hyreshöjningar och ombildningar och att man kanske inte kommer ha råd att bo här i framtiden om Hökarängen blir mer attraktivt. Vad tänker du om det? Var tror du den oron kommer ifrån?

Intervjuguide 2

Om Hållbara Hökarängen och din roll

- Berätta lite om dig själv och vad du jobbar med?
- Berätta hur du har jobbat med projektet hållbara Hökarängen?
- Om hållbarhet i Hökarängen
- Hur skulle du beskriva begreppet hållbarhet? Vad handlar det om?
- Varför har medvetenheten kring hållbarhet ökat på senare år?
- Skulle du kunna berätta om hur hållbarhet yttrar sig i projektet hållbara Hökarängen?
- Vilka utmaningar har du stött på i Hökarängen när du arbetat med projektet?
- Tror du att det fanns ett starkt miljöengagemang i Hökarängen från början, eller har det växt fram i takt med att Stockholmshem har lyft och prioriterat miljöfrågorna?
- De som bor i Hökarängen har inte så stor klimatpåverkan från början. Varför tror du att man gör just det här projektet i Hökarängen?

Det hållbara livet

- Vad menas med miljömässiga smärtpunkter?
- Tror du att det finns särskilda personer i samhället som har lättare för att leva mer hållbart än andra?
- Vad tror du är den största tröskeln för människor när det kommer till att leva mer hållbart?
- Vad tror du är det enklaste att göra för att leva mera hållbart?
- Alla människor vill förmodligen ha en trygg framtid och ett samhälle som deras barn kan trivas i. Varför tror du inte att fler engagerar sig i hållbarhetsfrågor?
- Tror du att konstnärerna i Hökarängen kan höra ihop med miljöengagemangen? Kan konst hjälpa människor till att leva mer hållbart?
- Det finns ett stort fokus på gemenskap och aktiviteter i Hållbara Hökarängen. Finns det ett samspel mellan gemenskap och hållbarhet?

- Berätta lite vad som utmärker hållbar stadsutveckling i förorten? Skiljer den sig från hållbar stadsutveckling i t.ex innerstaden?
- Om du fick drömma fritt, hur skulle den här typen av förorter, t.ex Hökarängen, se ut om 10 år?
- Tror du att kunskap spelar roll när det kommer till att leva mer hållbart?

Motsättningar

- Känner du till någon generell kritik emot sådana här projekt som genomförs i Hökarängen?
- Finns det en motsättning mellan konsumtion och att leva hållbart?
- Inom projektet satsar man på centrumutveckling och att förbättra serviceutbudet, samtidigt så uppmuntrar man människor till att göra sina egna produkter, att återanvända eller att sluta konsumera helt. Går det att förena miljömässig och ekonomisk hållbarhet?
- I projektet hållbara Hökarängen så får vi en känsla av att man längtar tillbaka till landsbygden. Det är mycket odlingar och gör det själv, samt bykänsla. Tror du att man kan leva hållbart i staden?

Avslutning

- Om Hökarängen vore en person, hur skulle den personen vara då?